

Beteckning: _____

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Yttrandefrihetens dilemma

- En idécentrerad studie om yttrandefrihetens roll och begränsningar

*Daniel Persson
Juni 2009*

C-uppsats 15 hp
Statsvetenskap

**Politik och medier
Rolf Jonsson/Björn Hammar**

Abstract

This paper concerns the freedom of speech in our democracy and the principles underlying the restrictions. The study is aimed at using a descriptive theory to provide a useful basis for analyzing a justification of the role behind freedom of speech and its limitations. The analysis is made on the basis of the Swedish parliament debate in the form of motions and the non-governmental organization Swedish Helsinki Committee's report. The study has a focus on the law of hate speech and will be done with an idea centred analysis. On the basis of democratic theory, the central role of freedom of speech was clarified on the basis of a clear need for a reliable communication. An absence of this process could disrupt the democratic order. The theoretical function of restrictions is to maintain that reliable communication process where, for example, special circumstances, threats of violence and certain types of information were seen as examples of situations where the process could be in danger.

The empirical result was largely in line with the theoretical conclusions. The ability to argue and keep open debates was seen as important building blocks in a democratic society and therefore implies the benefits of a reliable communication process. Justification for the restrictions was made with regard to harmful information, threatening circumstances and xenophobic organizations, who were examples of counter-productive expressions to the democratic order. However, the study showed that parliamentary motions and the Swedish Helsinki Committee often focused their justifications on different fundamental views which partly could be explained by the concepts of positive and negative freedom and the perception of minority rights. The findings indicated that the issue of restrictions on freedom of speech is extremely complex because of the varied opinions in the drafting of the law of hate speech. The dilemma of freedom of expression can therefore be seen as relevant up to this day.

Key words: Democracy, freedom of speech, restrictions, hate speech, Swedish parliament, Swedish Helsinki Committee.

Innehållsförteckning

Abstract	2
1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Metod	6
1.2.1 Analysapparat	6
1.3 Material	7
1.3.1 Riksdagens motioner	8
1.3.2 Svenska Helsingforskommittén	8
2. Teori	10
2.1 Demokrati i teorin	10
2.2 Yttrandefriheten roll i demokratin	11
2.2.1 Fri kommunikation	11
2.2.2 Den pålitliga kommunikationsprocessen	11
2.3 Sanningsargumentet	12
2.4 Toleransbegreppet	13
2.5 Europakonventionen	13
2.6 Minoritetsrättigheter och yttrandefrihet	14
2.7 Negativ och positiv frihet	15
2.8 Principer bakom yttrandefrihetens begränsningar	15
2.8.1 Hotfulla omständigheter	16
2.8.2 Hög risk för våld mot samhälle och individ	16
2.8.3 Kommersiell information och subliminala budskap	17
2.9 Begränsningar och den pålitliga kommunikationsprocessen	17
3. Bakgrund	19
3.1 Yttrandefriheten i Sverige	19
3.2 Lagen om hets mot folkgrupp	20
3.3 Svenska Helsingforskommittén	21
4. Resultat och analys	22
4.1 Ställningstaganden angående yttrandefrihetens roll i demokratin	22
4.2 Rättfärdigandet av yttrandefrihetens roll i demokratin	23
4.3 Ställningstaganden angående begränsningar i yttrandefriheten	24
4.3.1 Utsatta grupper och begreppet sammanhang	24
4.3.2 Främlingsfientlighet och religionsfrihet	25
4.3.3 Intolerans och spridning	26
4.3.4 Gränsen mellan saklig debatt och missaktning	27
4.4 Rättfärdigandet av begränsningar i yttrandefriheten	28
4.4.1 Hets mot folkgrupp eller ett hot mot yttrandefriheten	28
4.4.2 Tolerans ur olika synvinklar	29
4.4.3 Spridning och omständigheter	30
4.5 Orsaker bakom varierade rättfärdiganden	31
4.5.1 Negativ och positiv frihet	31
4.5.2 Tolkningen av minoritetsrättigheter	32
4.6 Återkoppling till den pålitliga kommunikationsprocessen	33
5. Diskussion	34
Referenslista	37

1 Inledning

Under den franska revolutionen blev *Declaration of the Rights of Man and of the Citizen* ett nyckeldokument i utvecklingen av yttrandefriheten i både Frankrike och övriga Europa. Detta dokument utgjordes av sjutton övergripande fastslaganden angående människans rättigheter varav två var direkt betydelsefulla för just yttrandefrihetens progress. Ingen skulle behöva vara ängslig eller orolig för några typer av individuella åsikter så länge de inte störde den publika ordningen reglerad av lagen. Vidare fastslogs att fri kommunikation av idéer och åsikter är en av de absolut viktigaste rättigheterna och möjligheterna för en individ. Därför skulle varje medborgare ha rätten att tala, skriva och trycka med frihet, så länge inga övergrepp av denna frihet skedde i förhållande till den definierade lagen (HRCR 2009).

Den övergripande bild som dessa resonemang skildrar ligger i linje med den moderna definitionen av yttrandefrihet vars definition är "... frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor." (NE 2009). Resonemanget återger också något som ovanstående definition inte innefattar. Nämligen det faktum att denna frihet obehagligen förhåller sig till den lagstiftande makten och därmed också de rådande lagarna i samhället. Därmed är yttrandefriheten bunden till de begränsningar som innefattas i lagen - vilket problematiserar yttrandefrihetens omfattning och funktion. Yttrandefriheten och dess begränsningar har genomförts antingen i syfte att skydda staten eller medborgarna i den. Dessa principer bygger på det rättighetstänkande som kom att prägla hela 1700-talet och utformningen av den liberala demokratin. Kampen om att erkänna civila och politiska rättigheter började redan innan den franska revolutionen och kom att bli centralt i alla moderna demokratibygnen.

Startskottet för denna utveckling skedde under 1700-talet då processen tog vid både i USA och i Storbritannien. De politiska och civila rättigheterna inkluderade sådana principer som full och jämlik rättvisa inför lagen, frihet till egendom, yttrandefrihet, rätt till individuell trosuppfattning och andra likartade privilegier. Det var först vid denna tidpunkt som individen började erkännas som autonom, det vill säga som en individ som hade förmågan att reflektera över tillvaron och ta beslut om livet i sin helhet (Held 1995:67). Komplexiteten av yttrandefrihetens inbyggda begränsningar förstås ytterligare i detta sammanhang eftersom de verkar både som ett skyddande element för medborgarna och som ett eventuellt hinder för åsikts- och informationsspridning.

I takt med en allt oroligare, sofistikerad och teknisk värld har problematiken kring yttrandefrihetens gränser stegrat i en rasande fart. I Sverige har många rättsfall behandlats inom ramen för lagen om hets mot folkgrupp, en av de mest utvecklade lagarna med syftet att begränsa yttrandefriheten i Sverige. En 18-årig flicka blev under 2006 dömd för hets mot folkgrupp efter att ha uttryckt rasistiska inlägg på internet (DN 2006-02-16). Samma anklagelser fanns mot Pastor Åke Green år 2005 som under sin predikan talade med en nedsättande ton mot homosexuella. Det blev en stor uppståndelse eftersom innehållet ansågs vara en grov missaktning mot homosexuella, men Åke Green friades senare av Högsta domstolen (DN 2005-11-29).

Dessa likartade anmälningar resulterade i olika utfall där påhoppet tolkades annorlunda i förhållande till yttrandefrihetens gränser och lagen om hets mot folkgrupp. Detta visar återigen de inneboende spänningarna mellan yttrandefrihet och begränsningar. Ett annat modernt exempel på en omtvistad begränsning i yttrandefriheten var Storbritanniens införande av en lag som gjorde det straffbart att försvara terrorism offentligt (Petäjä 2006:9). Lagen utformades i förhållande till terroristattaken den 11 september 2001 i USA vilket

åskådliggör komplexiteten i vad som egentligen är fritt att uttrycka inom yttrandefriheten och vad som bör förbjudas, samt hur dessa gränser ständigt utvecklas och förändras i förhållande till rådande klimat och dogmer i världen.

Yttrandefriheten har sedan 1700-talets utveckling ansetts vara oskiljaktig från den demokratiska processen eftersom det inte går att tala om någon demokrati utan yttrandefrihet (Dahl 1999:264). Detta ömsesidiga förhållande mellan demokrati och yttrandefrihet leder oss till uppfattningen om att alla typer av hot mot yttrandefriheten också kan påverka den demokratiska ordningen. Trots problematiken framställs yttrandefrihet idag som ett självklart fenomen och som något som vi länge har tagit för givet (Bury 2001:1). Faktum är att ovanstående resonemang ger en betydligt mer nyanserad och komplicerad bild av verkligheten. Det verkar finnas inneboende mekanismer i yttrandefrihetens utformande som leder till problematiska gränsdragningarna inom yttrandefriheten och att diskussioner om vart begränsningarna bör dras är relevanta (Sadurski 1999:1).

Detta öppnar upp för en diskussion kring samma frågor som de politiska filosoferna brottades med flera hundra år bakåt i tiden. En problematik som både rör yttrandefrihetens roll i vår demokrati samt dess svårdefinierade gränser. Lagen om hets mot folkgrupp är inte endast ett exempel på denna problematik utan ger oss samtidigt en möjlighet till att studera yttrandefrihetens grundläggande frågeställningar från både ett historiskt och modernt perspektiv. Dess aktuella position på dagordningen ger oss vidare potential till att undersöka tankar bakom yttrandefrihetens funktion och begränsningar med utgångspunkt i olika aktörer. Staten som har den centrala beslutsrollen i dessa frågor har kommit att ifrågasättas och utmanas av ickestatliga organisationer som vill vara delaktiga i frågor om yttrandefrihet och lagen om hets mot folkgrupp. I Sverige har skapandet av den Svenska Helsingforskommittén, som i tjugofem års tid har kämpat för individens rätt gentemot staten i frågor gällande yttrandefrihet och rättssäkerhet, blivit högst aktuella (SHK 2009). Allt detta utmynnar i en intressant problembild som bör undersökas närmare.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är i första hand att teoretiskt beskriva relationen mellan yttrandefrihet och den liberala demokratin samt beskriva hur begränsningarna förhåller sig till yttrandefriheten och utifrån vilka principer de existerar. Vidare är syftet att beskriva hur yttrandefriheten samt dess begränsningar rättfärdigas i debatten för lagen om hets mot folkgrupp med hjälp utav en idéanalys. Studien syftar även till att undersöka om dessa empiriska rättfärdiganden skiljer sig åt och om så är fallet beskriva orsakerna bakom detta.

De teoretiska frågeställningarna för detta arbete berör dels en grundläggande beskrivning av begreppen demokrati, frihet och minoritetsrättigheter för att sedan ställa frågan: Vilken roll yttrandefriheten har i demokratin och varför anses den vara central? Frågeställningen utifrån vilka principer som yttrandefriheten är begränsad och vad dessa begränsningar kan få för konsekvenser för demokratin utgör därpå det grundläggande teoretiska resonemanget om gränsdragningen mellan yttrandefrihet och hets mot folkgrupp. Detta teoretiska ramverk används sedan för att hjälpa till att analysera följande empiriska frågeställningar:

- På vilket sätt beskrivs och rättfärdigas begränsningarna och yttrandefrihetens roll i riksdagens motioner och den Svenska Helsingforskommitténs rapport med utgångspunkt i lagen om hets mot folkgrupp?

- Vilka typer av argument går att urskilja angående utformningen av lagen om hets mot folkgrupp samt begränsningarnas omfattning och varför skiljer de sig åt?

1.2 Metod

Metoden för att genomföra denna studie grundar sig på den kvalitativa textanalysen med idéanalysen som inriktning. Den syftar till det vetenskapliga studiet av politiska föreställningar och budskap. En idéanalys kan ha ett brett spektrum av ingångspunkter och intentioner. Eftersom denna uppsats främst riktar in sig på yttrandefrihetens förhållande till demokratin och problematiken som omger begränsningarna har ingångspunkten kommit att bli en funktionell idéanalys (Beckman 2005:11ff). Det innebär att syftet inte är att kritiskt granska materialet genom att lägga en normativ bedömning i det, utan istället att utföra en beskrivande analys genom att systematisera ett visst innehåll (Esaiasson 2005:238). Denna typ av funktionella idéanalys skiljer sig gentemot den innehållsliga idéanalysen som med en annan beteckning kallas för idékritik, detta eftersom den senare betraktar innehållet som en samling argument som sedan normativt bedöms (Beckman 2005:12f).

Studien är idécentrerad i den meningen att den inte i första hand tar hänsyn till någon speciell kontext där aktörerna är centrala (Beckman 2005:18f). Kritik mot idécentrerade studier har framförts, där motståndare hävdar att det helt enkelt inte finns några eviga frågor, och att en sådan studie är ointressant om den ej ingår i en större kontext. Beckman hävdar däremot att en studie är anpassad till frågeställningarna och menar därmed att kontextens relevans endast är viktig då vårt syfte är att utreda till exempel varför ett budskap framförts under en viss tid (Beckman 2005:17). I detta fall ligger inte tyngdpunkten på vem som har formulerat idéerna eller inom vilken tidsperiod som idéerna har framställts, det är istället innehållet i idén som är det centrala. Det kan också vara till en fördel, speciellt i detta fall, att kunna koppla klassiska och ålderdomliga idéer om yttrandefrihet till aktuella gränsdragningar och problembeskrivningar eftersom yttrandefriheten har en lång historia bakom sig. För att underlätta en sådan koppling bör fokus vara på idén eftersom ett aktörsperspektiv kan försvåras betydligt av den historiska kontexten.

Inom idéanalysen kommer sedan begreppsanalysen vara den specifika metod som får en central roll i arbetet eftersom innebörden av de berörda begreppen är avgörande för hur materialet ska tolkas och förstås. Även om vi är ense om definitionen av yttrandefrihet kan vi vara oense om när yttrandefrihet ska gälla, vilket har en tydlig koppling till yttrandefrihetens begränsningar och roll (Beckman 2005:31ff). Begreppsanalysen får därmed till uppgift att klargöra den inneboende problematik som de centrala begreppen har i förhållande till varandra, samt hur vi ska förstå tolkningar bakom de begrepp som används för att antingen förstärka, förändra eller försvaga yttrandefrihetens roll och funktion.

1.2.1 Analysapparat

Det analysverktyg som konstrueras i denna idéanalys utgår från dimensioner som hjälper till att fånga kontentan av det empiriska innehållet. Dimensionerna fungerar som ett effektivt hjälpmedel för att sortera och analysera materialet. Detta är sedan till stor hjälp när de övergripande idéerna ska framställas. Ett alternativ till dimensioner är konstruktionen av idealtyper vars syfte är att bokstavigt tolka en viss idé till den mest grundläggande och renodlade formen man kan för att sedan jämföra verklighetens fakta med dessa idealtyper (Bergström, Boréus 2000:158f). Men eftersom en enhetlig bild av yttrandefriheten torde vara svår eller omöjlig att erhålla skulle det vara mycket problematiskt att skapa sådana idealtyper utan att göra analysen alldeles för snäv och styrd av analysapparatens uppbyggnad. Samtidigt

lämpar sig idealtyper allra bäst till en ideologianalys vilket inte är syftet med denna uppsats (Bergström, Boréus 2000:170).

Dimensionerna har istället den förmånen att en friare analys av innehållet kan appliceras och är därmed endast styrd utifrån dimensionernas uppställning. En svårighet med skapandet av dimensioner är att det kan bli problematiskt att dela upp materialet i de olika kategorierna. Olika forskare kan formulera dimensionerna på väldigt varierande vis vilket skulle leda till att intersubjektiviteten blir lidande, det vill säga förmågan att uppfatta uppgiftens utformande på ett likartat sätt (Bergström, Boréus 2000:174). Denna uppsats försöker komma runt detta problem genom att formulera allmänna och öppna dimensioner som på så vis inte nödvändigtvis hindrar eller stänger ute vissa infallsvinklar. Samtidigt anses det större tolkningsutrymme vara till en fördel eftersom det möjliggör ett bredare och mer öppet resonemang i förhållande till de omfattande frågorna som denna uppsats vill redogöra för. Ytterligare en aspekt av dimensionernas uppbyggnad är att en analys mellan två olika typer av empiriskt material automatiskt kommer att ske inom ramen för analysen. Ett sådant syfte verkar givande eftersom det ger oss möjligheten att säga något nytt om materialet vi analyserar (Beckman 2005:54).

Analysapparaten konstrueras enligt följande resonemang. Denna studie utgår från att det går att urskilja olika typer av ställningstaganden angående yttrandefriheten och begränsningarna i förhållande till de teoretiska utgångspunkterna. Ytterligare en precisering görs sedan med utgångspunkt i det föregående resonemanget för att undersöka hur och varför yttrandefriheten och begränsningarna rättfärdigas i förhållande till den liberala demokratin (Beckman 2005:25). Dessa nivåer utgör grunden för hur informationen i resultatet av det empiriska materialet presenteras. Därför utformas analysapparaten upp på följande vis: 1) Ställningstaganden angående yttrandefrihetens roll 2) Rättfärdigandet av yttrandefrihetens roll 3) Ställningstaganden angående begränsningar i yttrandefriheten och 4) Rättfärdigandet av begränsningar i yttrandefriheten. Anledningen till att ställningstaganden och rättfärdigandet delas upp bygger på det faktum att det inte är självklart att två likartade ställningstaganden grundar sig på samma rättfärdigande princip. Därför är det relevant att skilja dessa åt för att kunna utröna vilka underliggande rättfärdiganden som ställningstagandena bygger på. Analysapparaten appliceras sedan på det empiriska materialet och fungerar därmed som en mekanism för att sortera och analysera både yttrandefriheten och begränsningarnas roll. Slutligen används det sorterade materialet som ett hjälpmedel i återknytningen till övrig teoribildning för att klargöra eventuella bakomliggande betydelser och orsaker till varierade rättfärdiganden.

1.3 Material

Det empiriska materialet i denna uppsats kommer att vara uppdelat på två olika källor - en statlig och en ickestatlig sådan. Avgränsningen görs till lagen om hets mot folkgrupp eftersom det är ett ämne som har varit otroligt laddat i debattsammanhang, både i och utanför riksdagen. Statsvetaren Svante Nycander har bland annat påpekat att lagen främst har fått funktionen att begränsa yttrandefriheten mer än vad som är lämpligt (Nycander 1999). Hets mot folkgrupp relaterar tydligt till yttrandefrihetens svårdefinierade gränsdragningar. Det intressanta med just debatten omkring hets mot folkgrupp är att lagen inte endast har använts i syfte att rättfärdiga yttrandefriheten, utan också för att motivera och rättfärdiga begränsningar i den (Andersson 2004:78). Det ger en indikation om att just denna debatt torde vara ytterst intressant utifrån den inriktningen som uppsatsen har. Nedan presenteras de olika källorna som ligger till grund för analysen.

1.3.1 Riksdagens motioner

För att undersöka den empiriska frågeställningen i detta arbete kommer materialet dels att utgå från riksdagsdebatten i form av motioner. Just valet av motioner baseras på deras pedagogiska upplägg, vilket är en fördel när det gäller att kunna identifiera de övergripande idéer som berör yttrandefriheten. Det bör vara lämpligt att ställa yttrandefriheten i förhållande till ett konkret parlament för att på så vis kunna aktualisera frågorna med utgångspunkt i den lagstiftande makten. Valet av empiriskt debattmaterial är problematiskt eftersom yttrandefriheten har varit omdiskuterad under en väldigt lång tid i många olika sammanhang. Eftersom denna uppsats har valt att rikta in sig på just lagen om hets mot folkgrupp kommer elva stycken motioner mellan 1991 och 2004 att behandlas. Alla dessa berör någon del av den aktuella lagen. Dessa har valts ut genom att söka på ”hets mot folkgrupp” via riksdagstryckets motionsökning. Tidsperioden är bred beroende på att motioner inom samma år eller nästkommande år behandlar så pass likadana problemställningar att variationen i materialet blir lidande, över en längre tidsperiod finns inte det problemet vilket gör det till ett mer differentierat och intressant material för den empiriska analysen. Samtliga partier nämns ej i resultatet. Dessa är folkpartiet och kristdemokraterna som antingen inte lämnat in någon egen motion eller i andra fall skrivit under på moderata eller centerpartistiska motioner. Detta utgör dock inget hinder för analysens syfte eftersom den är idécentrerad och inte på något vis är styrd av aktörer i det avseendet.

1.3.2 Svenska Helsingforskommittén

Som jämförande material till riksdagsmotionerna kommer organisationen Svenska Helsingforskommittén (SHK) att användas. Det är en ickestatlig organisation som jobbar just för att upprätthålla rättigheter som yttrandefrihet i Sverige och andra länder. En längre introduktion av kommitténs funktion och arbete återfinns längre fram under bakgrund, här berörs endast det aktuella materialet.

Det kan vara värt att göra en teoretisk motivering bakom valet av en ickestatlig organisation i detta sammanhang eftersom vi behandlar en lagstiftning som både är skapad och reglerad av staten. I boken *Democracy and the global order* behandlar David Held delvis vad han kallar för det statliga systemet i förhållande till global politik. Han poängterar att den växande globala sammanlänkningen har inneburit att nationsstater i mycket större utsträckning måste anpassa sig genom ett aktivt samarbete med både andra stater samt mellanstatliga och ickestatliga organisationer. Held konstaterar att ”The state has become a fragmented policy-making arena, permeated by international groups as well as by domestic agencies and forces” (Held 1995:90). Med denna ökade sammanlänkning har de politiska instrumenten för den enskilda staten kraftigt deklinerat. Kraven på staten har i efterkrigstiderna ökat, vilket gör att staten själv är i ett behov av ickestatliga organisationer för att kunna lösa konflikter med rätt underlag. Därmed är inte staten längre ensam om att vara ett effektivt medel för att lösa nyckelfrågor som policyproblem och hantera en stor bredd av publika funktioner (Held 1995:91). Detta ger oss en uppfattning om att ickestatliga organisationer i den moderna världen har en helt annan påverkan på den statliga verksamheten än tidigare. Således är det rimligt att se en ickestatlig organisation som den Svenska Helsingforskommittén som ett intressant inslag i den demokratiska processen gällande yttrandefriheten.

I denna uppsats kommer deras rapport *Hatets språk – gränsen mellan hatpropaganda och yttrandefrihet* att analyseras. Inledningsvis fastslår SHK att trots en markant ökning av hatpropaganda i Sverige väcker justitiekanslern väldigt få åtal för hets mot folkgrupp. Detta i sin tur leder till att domstolspraxisen på området är väldigt begränsad. Beslutsmotiveringarna är kortfattade och lämnar snarare fler frågor än svar. Svenska Helsingforskommittén har

därför valt att göra en granskning av de anmälningar som kommit in mellan 1997-2001 för att undersöka just förhållandet mellan yttrandefrihet och begränsningarna inom ramen för hets mot folkgrupp. Årtalens bredd varierar något i förhållande till motionerna. Detta påverkar emellertid inte analysens syfte i någon utsträckning och utgör inget problem då rapportens innehåll är varierande och relevant. Inriktningen på rapporten talar för att den i högsta grad kan vara intressant för fenomenet som ska studeras i denna uppsats. Detta eftersom analysen av rapporten ger oss möjlighet att jämföra de olika idéer som används i tillämpningen och tolkningen av lagen om hets mot folkgrupp och således utröna likheter och skillnader i förhållande till motionerna från riksdagen.

2. Teori

Det är inte möjligt att tala om en liberal demokrati utan att ta hänsyn till yttrandefriheten. Lika oundvikligt är det att diskutera relationen yttrandefrihet och demokrati utan att ta hänsyn till begränsningar som ligger till grund för hur yttrandefriheten ska regleras och tolkas i samhället. Kommande resonemang kommer genom ett teoretiskt och övergripande perspektiv undersöka just dessa aspekter. En studie av detta slag är knappast bristfällig på information vilket bidrar till vissa problem när det gäller urval. Till de teoretiska frågeställningarna kommer stoffet delvis att begränsas med hjälp av några av de utgångspunkter Ulf Petäjä har i sin avhandling *Varför yttrandefrihet?* Ytterligare teoretiska aspekter redovisas med hänvisning till deras betydelse för analysarbetet.

Det första kravet är att innehållet är demokratirelaterat. Det är således inte aktuellt att använda krav om yttrandefrihet som inte är direkt kopplat till en demokratisk ordning eftersom ett av uppsatsens syften är att undersöka just detta (Petäjä 2006:20). Teorin kommer att inrikta sig på två typer av material, dels material som berör yttrandefriheten, men också material som berör begränsningar då båda är relevanta för undersökningen. Ännu ett krav bygger på att idéerna måste ses som centrala och betydelsefulla i tidigare forskning av yttrandefrihet (Petäjä 2006:21f). Förutom dessa teoretiska utgångspunkter berörs också Europakonventionen, som spelar en central roll för både stat och ickestatliga organisationer. Begreppen positiv och negativ frihet berörs också på grund av deras inneboende förmåga att beskriva olika grundläggande uppfattningar om frihetsbegreppet, samt begreppet minoritetsrättigheter som till stor del ligger till grund för diskussioner av utsatta folkgrupper kontra yttrandefrihet.

2.1 Demokrati i teorin

För att förstå yttrandefrihet i relation till demokratin är det fundamentalt att åskådliggöra de principer som ligger till grund för den demokratiska processen. I *Demokratin och dess antagonister* diskuterar Dahl de nödvändiga principerna som bör ligga till grund för varje fungerande demokrati i det moderna samhället. Dessa principer yttrar sig i sju nödvändiga institutioner. För det första skall det finnas valda befattningshavare som kontrollerar myndigheternas politiska beslut. Fria och opartiska val skall även existera, där ovanstående befattningshavare utses i regelbundna och återkommande val. Dessa val bygger på principen om allmän rösträtt, vilket innebär att praktiskt taget alla vuxna har rätten att rösta angående valet av befattningshavare. Vidare har i princip samtliga vuxna även rätten till att själva kandidera i val till de offentligt valda befattningarna. Yttrandefrihet nämns sedan som en del av detta, där medborgarna ska ha rätten att uttrycka sin åsikt i politiska frågor i vid bemärkelse utan att riskera någon form av straff (Dahl 1999:343).

Inkluderat är vidare rätten att kritisera makthavare, de politiska systemen, sociala angelägenheter inom landet och liknande frågor som anses känsliga för den styrande makten. Medborgarna har också rätt att använda sig av alternativa informationskällor som inte härstammar direkt från makthavarna, dessa informationskällor är även i sig lagligt skyddade för att kunna ingå i staten. Slutligen finns rätten till församlingsfrihet, vilket innebär att medborgare skall ha rätten till att bilda föreningar, intresseorganisationer och politiska partier som kan hjälpa till att säkra olika rättigheter och arbeta med politiska aktiviteter (Dahl 1999:344).

Dahl hävdar att denna politiska ordning, som går under namnet polyarki, är intressant av två anledningar. Dels för att den specifika ordningen är utmärkande för de liberalt inriktade demokratierna men också för dess förhållande till demokratin. Förhållandet anses vara så grundläggande att alla uppräknade institutioner är direkt nödvändiga för att komma så nära en

demokratisk styrelseprocess som möjligt. De ovanstående institutionerna relaterar till Dahls fem fundamentala villkor för en demokrati. Dessa är lika rösträtt, effektivt deltagande, upplyst förståelse, kontroll över dagordningen och allomfattande medborgarskap (Dahl 1999:345).

2.2 Yttrandefrihetens roll i demokratin

De krav på en modern demokrati som presenterades med utgångspunkt i Dahl kan delas upp i formella och informella krav. När det gäller de formella kraven får yttrandefriheten en praktisk betydelse vid valet av kandidater och partier som skall styra staten. Dessa måste fritt kunna uttrycka åsikter och värderingar för att processen ska anses legitim. De informella kraven har ett direkt samband med de formella. För att kunna ta ställning till vilka kandidater och partier man som medborgare bör ge sin röst måste varje individ ha möjligheten att fatta rationella och autonoma beslut, vilket i sin tur innebär att de bör ha tillgång till en så stor mängd kunskap som möjligt för att kunna fatta rätt beslut. Yttrandefriheten blir härmed central i den meningen att informationen bör finnas tillgänglig utan restriktioner för att ge medborgarna maximal möjlighet att komma fram till ett rationellt och autonomt ställningstagande (Petäjä 2006:15; Dahl 1999:173).

2.2.1 Fri kommunikation

Vad som indirekt framgår av det demokratiteoretiska perspektivet i förhållande till yttrandefrihet och beslätade principer som fri åsiktsbildning och föreningsskapande, är att alla verkar bygga på en fundamental grund, nämligen fri kommunikation (Petäjä 2006:14). Det finns självklart andra perspektiv som spelar en viktig roll i detta förhållande, men kommunikationen bör ses som en av de absolut viktigaste byggstenarna. Som Rothstein också påpekar verkar hela den moderna demokratin bygga på offentlig kommunikation och dialog (Rothstein 1994:139). Just kommunikationsprocessen aktualiseras i högsta grad utifrån två klassiska yttrandefrihetsargument, nämligen sanningsargumentet och toleransbegreppet som senare kommer att presenteras. En demokratisk ordning är i högsta grad underförstådd i dessa sammanhang. För att göra kopplingen ännu tydligare skall ett argument för yttrandefrihet i kontexten av demokrati beröras, nämligen Alexander Meiklejohns demokratiargument.

Meiklejohns argument vilar på grunden att demokrati är en accepterad styrelseform i samhället (Schauer 1982:35). Precis som Dahl påpekar måste medborgarna i ett sådant samhälle ha tillgång till relevant information som underlättar den fria kommunikationen. De styrande är att betrakta som folkets tjänare vilket innebär att vikten av ett konstant flöde av information blir en grundläggande förutsättning för en fungerande demokrati. Nästa fråga blir alltså varför denna kommunikation är så central i demokratin (Petäjä 2006:65). Med utgångspunkt i Dahl kan vi återigen utläsa att självstyrandet, det vill säga att medborgarna styr beslutfattarna, är en fundamental beståndsdel. Yttrandefriheten förhåller sig till självstyrandet på så vis att det är en förutsättning för att självstyrandet skall kunna ses som fungerande eftersom all form av självstyrelse bygger på principen om autonoma medborgare (Held 1995:67). Utan fri kommunikation kan därför inte medborgarna betraktas som självstyrande, vilket också leder till en icke-fungerande demokrati (Petäjä 2006:66). Han säger själv följande om den fria kommunikationen: "Its purpose is to give every member of the body politic the fullest possible participation in the understanding of those problems with which the citizens of a self-governing society must deal." (Meiklejohn 1948:88).

2.2.2 Den pålitliga kommunikationsprocessen

Kommunikationen är alltså central i demokratin. I Ulf Petäjäs studie om rättfärdigandet av yttrandefrihet kommer han fram till att det är just den pålitliga kommunikationsprocessen som rättfärdigar yttrandefrihetens roll. Vad betyder då detta begrepp? För Petäjä betyder begreppet

pålitlig att vi kan se det som en metod som präglas av tillräcklig tillförlitlighet, även om den inte är maximal eller absolut. Begreppet process bör tolkas som att den offentliga kommunikationen ständigt är pågående i det demokratiska förloppet och har därför inget bestämt slut. Slutligen står kommunikation i detta sammanhang för att det är någon form av idéer och information som kommuniceras, oavsett vilket medium vi väljer att koncentrera oss på (Petäjä 2006:128f). Vi kan också se spår av den pålitliga kommunikationsprocessen i Kymlickas argumentation om det kulturella uttrycket som vi återkommer till längre fram.

Anledningen till introduktionen av detta begrepp som förklaringsmodell kan tyckas överflödigt eftersom det ligger i linje med tidigare resonemang om fri kommunikation. Det finns emellertid en fundamental skillnad mellan dessa begrepp. Vi har kunnat klargöra att för en offentlig dialog där syftet är upplysning bör det finnas yttrandefrihet, detta implicerar en kommunikationsprocess. Vad som inte har nämnts är däremot att det inte är tillräckligt för att fullt ut kunna fastslå yttrandefrihetens roll i demokratin. Dialogen bör förutom att vara fri också präglas av en informationsmångfald. Det räcker inte med att ett fåtal perspektiv och idéer kan diskuteras öppet, då är kommunikationen i sammanhanget begränsad. Så länge kommunikationsprocessen inte präglas av en mångfald av information kan den *inte* ses som pålitlig. Vi bör i en demokrati ställa väldigt höga krav på just informationen, vilket innebär att vi per automatik också bör kunna kräva mångfald - det är endast då vi kan tala om upplyst förståelse (Petäjä 2006:148). Detta leder oss till insikten om att det också är denna process som får stå som förklaring till yttrandefrihetens roll i den moderna demokratin (Petäjä 2006:175).

2.3 Sanningsargumentet

Ett av de mest etablerade och väldiskuterade argumenten kring yttrandefrihet torde vara Mills sanningsargument. Den grundläggande utgångspunkten för Mill är att yttrandefrihet hjälper till att nå sanningen, därav namnet på argumentet. Mill poängterar vikten av att alla åsikter är relevanta eftersom vi aldrig kan tillmäta oss själva ofelbarhet. Skulle vi tysta ned en åsikt med förklaringen att den anses felaktig har vi också indirekt erkänt att vi själva har rätten att bedöma vad som är sant eller ej. Vidare påpekar han det faktum att även om en åsikt kan anses vara en felaktig föreställning innehåller sådana åsikter ofta en viss grad av sanning, därför är även den åsikten värdefull. Han understryker även att om en åsikt inte får bli utsatt för diskussion kan den komma att ses som en fördom trots dess förnuftiga eller oförnuftiga skäl som den grundar sig på. Därför kan åsikten försvinna ur debatten trots dess relevans (Mill 1995:59f).

De slutsatser som går att dra utifrån Mills principer är att allt nedtryckande av åsikter kan leda till att sanningen försvagas eller förändras. Med tanke på sanningens relevans är detta problematiskt och bör undvikas till varje pris. Åsikter bör ständigt sättas på prov för att inte etablera stela och ålderdomliga dogmer i samhället. Mill ser sanningen ur ett nyttoperspektiv då ett samhälle kan uppnå ny kunskap och ständigt utveckla sanningsgraden vilket slutligen leder till att samhället kan ses som lyckosamt (Petäjä 2006:42). För att exemplifiera detta kan det klassiska exemplet om jordens form aktualiseras. Innan samhället var öppet nog att ta emot tillräckligt många anomalier om jordens form var kunskapsläget i samhället lägre och därmed mindre sant och lyckosamt. För att senare genomgå ett paradigmskifte där jordens rundhet klargjordes och en sanning uppenbarade sig. För att ytterligare klargöra sambandet kan det sammanfattas på följande vis: Yttrandefrihet leder till sanning som leder till kunskap vilket bidrar till framsteg och som slutligen utmynnar i lycka (Petäjä 2006:44).

2.4 Toleransbegreppet

Toleransbegreppet är ett begrepp som ofta kopplas till John Lockes klassiska text ”*A Letter Concerning Toleration*”. Begreppet har däremot inte försvunnit utan finns idag i modernare tappningar som inte har fullt lika stor religiös prägel som Locke ofta anklagas för. Lee C. Bollinger introducerade en sådan variant där hans huvudtema var att yttrandefrihet leder till att ett samhälle och individer blir mer toleranta mot omgivningen. Bollinger hävdar att individer har en förmåga att vilja censurera åsikter, handlingar och andra beteenden som avviker från deras syn på tillvaron. Konsekvensen av detta blir att vi, oavsett om vi är medvetna om det eller inte, kan hamna i en position där vi vill förbjuda eller bestraffa avvikande åsikter. Det finns ett inneboende motstånd i oss som på något vis måste åtgärdas till förmån för oss själva och samhället (Bollinger 1986:112).

I vår oförmåga till tolerans ses därför yttrandefriheten som en typ av räddning. Kan vi utsättas för konstiga yttranden och åsikter genom yttrandefrihet kommer det också bidra till en fostrande funktion som Bollinger uttrycker det. Spridningen av sådana åsikter skapar förutsättning för en generellt intellektuell karaktär (Bollinger 1986:124). Precis som Mill pekar han på vikten av att vi ständigt utsätts för åsikter för att kunna öka förståelsen eller förbättra acceptansen för dessa. Skillnaden ligger i deras metod, men båda söker samma typ av resultat. Det kan däremot vara relevant att notera vissa skillnader mellan de två begreppen. Tolerans i sig åsyftar så kallade harmlösa idéer där det främsta målet inte är att ha möjlighet att uttrycka vådliga åsikter som kan göra eventuell skada, utan snarare att kunna acceptera sådant man inte gillar (Schauer 1982:12). Yttrandefriheten sträcker sig längre och menar att även skadliga åsikter bör tillåtas i viss utsträckning (Petäjä 2006:75).

2.5 Europakonventionen

Den konvention som kom att stå till grund för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna var Europakonventionen som godkändes av Sverige år 1953 för att i takt med Sveriges inträde i EU 1995 slutligen komma att inkorporeras i svensk lag (SFS 1994:1219). Lagen är en direkt överföring av Europakonventionen då inga ändringar behövde göras enligt regeringen. Det finns även en inneboende balans mellan accepterade konventioner vilket innebär att den som ger medborgaren bäst skydd alltid skall gälla, oavsett om det skulle vara Europakonventionen eller en nationell konvention (Fisher 2001:44f). I Europakonventionen kan vi hitta en egen artikel tillägnad yttrandefriheten, liknande artiklar finns även för religionsfrihet samt mötes- och föreningsfrihet. Artikel 10 om yttrandefrihet fastslår detta:

1. Var och en har rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Denna artikel hindrar inte en stat att kräva tillstånd för radio-, televisions- eller biograföretag.

2. Eftersom utövandet av de nämnda friheterna medför ansvar och skyldigheter, får det underkastas sådana formföreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten, den territoriella integriteten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral, till skydd för annans goda namn och rykte eller rättigheter, för att förhindra att förtroliga underrättelser sprids eller för att upprätthålla domstolarnas auktoritet och opartiskhet (ECHR 2009).

Här fastslås att varje medborgare har rätt till yttrandefrihet men det görs också en tydlig avgränsning för tillfällen då en inskränkning i artikel 10 vore acceptabel. En intressant aspekt av denna konvention är att yttrandefriheten måste underkastas i många fall där det demokratiska samhället står i gungning. Formuleringarna för när det skulle vara aktuellt är tämligen öppna och ger utrymme för väldigt många tolkningar. Skyddet av Europakonventionens fastslaganden upprätthålls av Europadomstolen i Strasbourg, dit enskilda, frivilligorganisationer och konventionsstater kan stämma in berörda stater när nationella rättsmedel uttömts. Den största skillnaden mot andra konventioner är alltså den inneboende rättigheten att för en individ själv skapa en rättsprocess mot sin egen stat, vilket ej har förekommit tidigare (Held 1995:102). Sverige har under årets lopp stått svarande inför domstolen i Strasbourg flertalet gånger (SHK 2006). Europakonventionen betraktas som ett av de absoluta viktigaste regionala instrumenten inom internationell rätt för skyddet av just mänskliga rättigheter.

2.6 Minoritetsrättigheter och yttrandefrihet

I Will Kymlickas verk *Mångkulturellt medborgarskap* diskuteras minoritetsrättigheter utifrån flera olika perspektiv. När Kymlicka diskuterar förhållandet mellan liberalism och individuell frihet kan vi se hur yttrandefriheten lyfts fram som en grundpelare. Han menar att varje individ har två förutsättningar för att leva ett gott liv. För det första måste vi leva våra liv från insidan, genom en överensstämmelse med vår tro om hur vi upplever världen och hur vårt liv är beskaffat, samt vilka egenskaper som förgyller vår tillvaro. För det andra måste vi vara fria att ifrågasätta trosföreställningar, åsikter och sedvanor som vi möter i samhället. Förutsättningarna för att skaffa sig denna typ av medvetande grundar sig på att intelligent kunna granska olika uppfattningar med hjälp av yttrande- och föreningsfrihet (Kymlicka 1998:92). Därför fungerar inte enbart ett liberalt samhälle i den meningen att det ger varje medborgare möjligheten till att fortsätta sin personliga livsstil, möjligheten till förändring och utveckling erbjuds också med hjälp av yttrandefriheten och därmed utbudet av mångfaldig information (Kymlicka 1998:92).

Detta resonemang kopplar Kymlicka sedan till vad han kallar för samhälliga kulturer. Det definieras som ”en gemensam vokabulär av tradition och konvention’ som ligger bakom en hel rad av sociala sedvänjor och institutioner” (Kymlicka 1998:93). Kymlicka fastslår att förståelsen av kulturella berättelser är en förutsättning för att bilda ett intelligent omdöme över hur vi ska leva våra liv och hur vi ska förstå andras liv. Därför måste vi skydda det kulturella uttrycket i samhället mot strukturell förnedring och förstörelse. Eftersom en kulturs överlevnad inte kan garanteras måste vi med hjälp av olika instrument skydda den för att på så vis upprätthålla tillgången till en rad olika alternativ för individerna inom en stat (Kymlicka 1998:93). Detta samband mellan det individuella valet och kulturen ger enligt Kymlicka en anledning till försvarandet av vissa gruppdifferentierade rättigheter.

Även om Kymlicka har ett betydligt bredare syfte med gruppdifferentierade rättigheter, där till exempel landanspråk och utträde ur ett förbund diskuteras kan vi se att det grundläggande resonemanget kring yttrandefriheten och friheten till ett kulturellt uttryck är viktiga beståndsdelar i hans argumentation. Det ger också en förståelse bakom utformningen av en lag som hets mot folkgrupp eftersom den syftar till att upprätthålla just detta komplexa kulturella fenomen som Kymlicka berör. Vidare ger teorin om vikten av att behålla samhälliga kulturer ytterligare en tolkning av yttrandefrihetens funktion, som i hög grad sammanfaller med övrig teoribildning fast från ett annat perspektiv. Lagen om hets mot folkgrupp baseras i stor utsträckning på frågor rörande minoritetsrättigheter och förhållandet mellan minoriteter, yttrandefrihet och samhället.

2.7 Negativ och positiv frihet

I och med Isaiah Berlins publicerade essä *Two Concepts of Liberty* klargjordes en definitiv skillnad i synen på begreppet frihet. Det går att beskriva genom att undersöka formuleringarna som verkar gå två helt olika riktningar. Idén om negativ frihet bygger på ett frånvarande av något, till exempel frånvaron av hinder, barriärer och begränsningar, medan den positiva friheten bygger på kontroll, självbestämmande och självförverkligande. Dessa två skilda koncept syftar till att besvara två olika frågor. Den negativa friheten frågar sig: Vilka möjligheter har ett subjekt att utöva sina friheter inom ett visst område utan inblandning av andra personer? Den positiva frågeställningen formuleras som: Vad eller vem är källan till den kontroll som bestämmer vad subjektet ska och får göra? (Berlin 1969:121f). Beroende på vilken teoretisk föreställning man väljer att företräda kommer med andra ord den teoretiska innebörden i begreppet frihet att variera. Den negativa frihetsteoretikern kommer vara mest intresserad av till vilken grad individer och grupper drabbas av hinder utifrån externa enheter. Teoretiker av den positiva falangen kommer istället att behandla frågor som till vilken grad individer och grupper kan handla autonomt.

I sin politiska form har det positiva frihetsbegreppet ofta sammanlänkats med en tanke om ett kollektiv, delvis först introducerat av Rousseaus teori om frihet. Han fastslog att individuell frihet uppnås genom deltagande i en process där sällskapet utövade en kollektiv kontroll över sina egna preferenser i linje med den generella viljan i gruppen. Därav skulle ett demokratiskt samhälle ses som ett fritt samhälle, inte på grund av ett frånvarande av hinder, utan på grund av ett självförverkligande element hos medborgarna i den meningen att de är fria att medverka i den demokratiska processen. En ytterliggare dimension av den positiva tanken bakom frihet är att staten ska sikta efter att skapa nödvändiga förutsättningar för den enskilde att bli självförsörjande eller att uppnå självförverkligande. Det negativa konceptet är kopplat i högre grad till försvaret av konstitutionella friheter i stil med att utöva friheten till att göra vad man vill utan statliga och moraliska interventioner i individens agerande (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2007).

Det intressanta med detta resonemang är att det skapar en skiljelinje i tanken bakom yttrandefrihetens utformning och de begränsningar som den företräder. Utifrån ett positivt frihetsbegrepp bör yttrandefrihetsinskränkningar som på något sätt ger individen möjligheter till kontroll, självförverkligande och självbestämmande vara fullkomligt legitima. Medan ett negativt frihetsbegrepp istället skulle påpeka att själva närvaron av dessa inskränkningar är direkt kontraproduktiv till frihetsbegreppets grundtanke. Där skulle istället större fokus läggas på frånvaron av begränsningar, det vill säga rätten att uttrycka vad som helst i en given kontext. Det ger en fingervisning om att en distinktion mellan dessa begrepp kan vara en användbar enhet i analysen av ställningstaganden och rättfärdiganden.

2.8 Principer bakom yttrandefrihetens begränsningar

Ovanstående teoretiska resonemang har varit ett hjälpmedel för att dels förklara yttrandefrihetens roll i demokratin och hur den relaterar till olika begrepp inom den politiska sfären. Det är först nu intressant att studera hur yttrandefriheten kan begränsas om den pålitliga kommunikationsprocessen på något vis hotas eller är frånvarande. En diskussion om begränsningar brukar ofta utgå från en rättsvetenskaplig studie av olika lagformuleringar. Syftet med denna uppsats är ett annat, därför kommer endast filosofiska principer beröras i detta sammanhang. Det bör dock noteras att dessa begränsningar är eller kan vara kopplade till lagstiftningen inom en demokrati. Motsatsen – så kallade icke-juridiska begränsningar – har snarare att göra med social censur som bygger på uttalade *normer* om vad man bör och inte bör säga (Petäjä 2006:153).

2.8.1 Hotfulla omständigheter

Just omständigheter är en av de principer som kan härledas ur flertalet filosofiska resonemang om yttrandefriheten. De exemplifieras på olika sätt men verkar alla ha en gemensam kärna som vi återkommer till. John Stuart Mill diskuterar detta i samma verk som hans sanningsargument presenteras. Han belyser problembilden med hjälp utav det klassiska spannmålshandlarexemplet som beskriver speciella omständigheter då yttrandefriheten bör begränsas. Exemplet bygger på principen om att en åsikt kan uttryckas, men bara om inga speciella omständigheter råder. Om en tidning skulle hävda att en jordbrukare är orsaken bakom att de fattiga människorna svälter är det ett helt legitimt yttrande utifrån yttrandefrihetsprincipen. Om samma kommentar däremot skulle yttras i samband med en arg sammanslutning utanför jordbrukarens hus, där situationen kan ses som direkt hotfull, är den farlig och bör begränsas (Mill 1995:63). Det är med andra ord inte innehållet i åsikten som står i centrum, eftersom samma innehåll kan uttryckas under andra omständigheter.

Toleransbegreppet uttrycker en liknande åsikt. Det finns omständigheter då medborgarnas förmåga till tolerans är kraftigt nedsatt. Det vill säga förmågan att tillkännage och acceptera främmande åsikter. Ett sådant exempel är krig där omständigheterna gör medborgarna irrationella, vilket försvårar deras förmåga till demokratiskt självstyre som hör ihop med den pålitliga kommunikationsprocessen (Petäjä 2006:163f). Det kan i sådana sammanhang vara vettigt och även motiverat att på olika sätt begränsa kommunikationsprocessen eftersom ett helt öppet yttrandefrihetsscenario snarare skulle bli kontraproduktivt om samhället insisterar att full tolerans följs i ett sådant kritiskt läge (Bollinger 1986:182).

Ett till exempel hämtas från filosofen Thomas Scanlon. Han anger ett tredje motiv till varför begränsningar bör rättfärdigas under vissa speciella omständigheter. Om den aktuella informationen kraftigt kan skada samhället och medborgarna, samt uttrycks i ett sådant sammanhang att risken för medborgarnas rationalitet anses vara försvagad, kan en begränsning rättfärdigas. Detta grundar sig på antagandet att medborgarnas rationalitet bör vara intakt för att kunna ha full förmåga till självstyre (Petäjä 2006:165). Hans exempel bygger på det hypotetiska scenariot att om en person skulle offentliggöra information om hur man tillverkar nervgas i till exempel radio eller tidning bör det förbjudas eftersom sådan information drastiskt skulle kunna påverka den personliga säkerheten (Scanlon 1972:211). Sammanfattningsvis inbegriper omständigheter allmänt hotfulla situationer, krigssituationer eller liknande situationer där irrationellt tänkande kan ta över och leda till välfärds- och säkerhetsrisker.

2.8.2 Hög risk för våld mot samhälle och individ

Meiklejohn som tidigare fick stå som exempel för kopplingen mellan yttrandefrihet och demokrati har även bidragit med resonemang angående yttrandefrihetens begränsningar. Enligt honom bör yttranden som direkt förespråkar våld, antingen genom psykiska uttalanden eller kränkningar eller genom fysiskt agerande, begränsas. Det kan gälla utövanden mot staten, vissa grupper, individer eller samhället i sin helhet. Skälet är att dessa yttranden hotar den grund som demokratin bygger på är i högsta grad inkonsekventa eftersom sådana yttranden knappast motsvarar de rättigheter och friheter som demokratin står för (Petäjä 2006:160). Skillnaden ligger alltså främst i innehållet i dessa yttranden och tar inte hänsyn till omständigheterna i lika stor utsträckning som ovanstående begränsningsteorier. Omständighetsprinciperna kan däremot många gånger ha väldigt stora likheter med risken för våld mot samhället och individer. Nervgasexemplet och jordbrukarexemplet kan med enkelhet användas i båda dessa sammanhang eftersom de i högsta grad tar hänsyn till den specifika

riskerna med våldet i förhållande till demokrati, just på grund av den omfattande rädsla och aggressivitet som kan finnas hos medborgarna. Denna punkt bör därmed inte ses som helt avskild från omständigheter, snarare är det ett komplement för att beskriva att även en tyngdpunkt på innehållet i sig kan rättfärdiga begränsningar. Just distinktionen mellan innehåll och omständigheter är dock viktig att dra eftersom en prioritering åt något av dessa håll kan bidra till stora skillnader i hur en lag som hets mot folkgrupp skall bedömas och formas.

2.8.3 Kommersiell information och subliminala budskap

Information som utgår från privata och kommersiella intressen ses som betydligt mer problematisk än övrig information i samhället. Anledningen till detta är att denna typ av information utifrån Meiklejohns ståndpunkt inte berikar eller hjälper medborgarnas förmåga till självstyre. Medier som radio, tv och filmindustrin har inget intresse i att försöka utöka kommunikationsprocessen, utan agerar snarare efter principer för att tjäna så mycket pengar som möjligt (Petäjä 2006:159). Han menar att sådan information riskerar att korrumpera vår moral och intelligens, vilket är ett allvarligt hot mot demokratin (Meiklejohn 1948:104). Det råder därför i Meiklejohns ögon ett direkt motsatsförhållande mellan kommersialism och en pålitlig kommunikationsprocess.

Liknande diskussioner återfinns hos Scanlon. Petäjä påpekar dock att Scanlon har brister i sitt resonemang. Å ena sidan hävdar Scanlon att information som är av subliminal art, vilken i princip är omöjlig att upptäcka medvetet och därmed också omöjlig att värdera, bör vara begränsad eftersom den kan lura mottagaren. Samtidigt säger han att falsk marknadsföring bör vara tillåtet eftersom staten måste låta medborgarna värdera informationen själva eftersom de bör vara tillräckligt medvetna för detta, det vill säga raka motsatsen till Meiklejohns tanke om att begränsa kommersiell information. Petäjä menar att uppenbart falsk marknadsföring i stor skala kan ligga nära de subliminala budskap som Scanlon tidigare anför, vilket gör gränsdragningen mellan vad som är tillåtet och inte problematisk (Petäjä 2006:166f). Det torde vara så att en viss typ av information, både hos Meiklejohn och hos Scanlon, kan ligga inom området för begränsningar. Precis som i övriga begränsningsexempel är däremot de generella riktlinjerna breda och undersöks mer precist med stöd i empiriskt material.

2.9 Begränsningar och den pålitliga kommunikationsprocessen

Det kan vara fruktbart att göra en sammanfattande koppling till uppsatsens inledande teoretiska del om den fria och pålitliga kommunikationen som är utgångspunkten för yttrandefrihetens roll i demokratin. När det gäller omständigheterna som skäl till begränsningar kan vi se hur informationsmångfalden under vissa omständigheter är starkt begränsad. Mills exempel tydliggör detta irrationella tillstånd, där endast en enda informationskälla bär på ett hotfullt budskap med tydliga risker för eventuell fara. Samma sak gäller de andra exemplen som påvisar irrationella situationer där det kan vara svårt för mottagaren att värdera den information som finns. Därmed är också tillgången till en mångfald av information som behövs för ett vettigt beslut tvivelaktig. Alla typer av omständigheter som leder till att medborgarnas rationella och autonoma förmåga av olika orsaker är nedsatt tycks vara starka skäl bakom en begränsning av yttrandefriheten eftersom kommunikationsprocessen inte kan ses som fullkomlig under sådana omständigheter.

Om medborgarna inte utsätts för omständigheter som försvagar den rationella förmågan kan även andra situationer göra det. Våld står som ett typexempel för en sådan situation, då medborgarnas tillstånd kan präglas av olika extrema känslor som i sin tur riskerar att undanröja den pålitlighet som kommunikationsprocesserna är beroende av för att fungera

tillgodoseende i det demokratiska samhället. I precis samma spår rör sig begränsningar som på olika sätt kan skada pålitligheten i informationen som subliminala knep och olika former av kommersiella massutskick, där medborgarens omdöme kan påverkas utan en chans till ett rationellt övervägande. Dessa begränsningar verkar därmed för att förstärka kommunikationsprocessen så pass mycket att de demokratiska värdena kan behållas.

3. Bakgrund

Innan den empiriska analysen genomförs ska yttrandefriheten i Sverige samt lagen om hets mot folkgrupp beskrivas. Här behandlas yttrandefrihetens utformning, hur rättsprocessen går till samt den historiska utveckling som lagen om hets mot folkgrupp har genomgått och vilka folkgrupper den berör. Svenska Helsingforskommitténs arbete beskrivs också i sin korthet för att ge en inblick i deras position i förhållande till både yttrandefriheten och staten.

3.1 Yttrandefriheten i Sverige

Sverige har sedan länge ansetts som en stabil demokrati och etablerade dessutom en tryckfrihetsförordning redan år 1766 vilket är en form av yttrandefrihet gällande tryckt material, men den sträcker sig även över andra områden som meddelandefrihet och rätten till offentliga handlingar (TF 1:1). Traditionen av ett fritt meningsutbyte i Sverige kan därmed ses som starkt, vilket föranleder en uppfattning om en stabil och välutvecklad yttrandefrihet som kan vara till nytta för att utröna de samband som denna uppsats har valt att belysa. Den svenska regeringen preciserade betydelsen av yttrandefrihet i demokratin genom att i början av 1990-talet lägga fram en proposition som kom att etablera yttrandefrihet som en grundlag i Sverige från och med 1992 (SFS 1991:1469).

”Den fria tillgången till en så rikhaltig information som möjligt och till varierande åsiktsyttringar är en förutsättning för att medborgarna själva skall kunna ta ställning i olika frågor som angår dem. Bland de medborgerliga fri- och rättigheterna intar därför yttrandefriheten en central ställning. Den är av grundläggande värde för var och en samtidigt som den är en förutsättning för ett demokratiskt styrelsesätt och en god utveckling av samhället.” (Prop. 1990/91:64).

Citatet tycks fastslå samma grunder som den pålitliga kommunikationsprocessen har presenterat. Nämligen att medborgarna ska ha tillgång till ”... en så rikhaltig information som möjligt [för att] ... kunna ta ställning i frågor som angår dem.” (Prop. 1990/91:64).

Den rättsliga kontexten som yttrandefriheten ingår i är relevant att beskriva för att ge en övergripande förståelse för dess funktion och roll i Sverige. Yttrandefriheten regleras i stor del i grundlagarna TF som står för Tryckfrihetsförordningen samt YGL som står för Yttrandefrihetsgrundlagen. Yttrandefriheten regleras också i Regeringsformen gällande sådana frågor som demonstrationsfrihet eller uttryck utanför det mediala området. I Regeringsformens portalstadgande kan vi läsa att ”Varje svensk medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor” (RF 2:1) Hänvisningar görs sedan till grundlagarna TF och YGL. Brottet hets mot folkgrupp är en lag som syftar till att begränsa just yttrandefriheten så länge hänsyn tas till att begränsningen är godtagbar samt att ändamålen bakom begränsningen är rättfärdigade, vilket kan vara ändamål som till exempel allmän ordning och säkerhet (RF 2:12, RF 2:13). Förutom statligt arbete finns även andra viktiga påverkansfaktorer i utformningen av yttrandefrihet som Europakonventionen vars innehåll redan har diskuterats (Warnling-Nerep 2003:168).

Skillnaden mellan TF och YGL i jämförelse med vanlig lagstiftning är att de innefattar exklusiva straff- och processlagar på sina rättsområden. Detta innebär att justitiekanslern (JK) är den person som tar beslut om åtal och inte vanliga domstolar. Det är av den orsaken rapporten från Svenska Helsingforskommittén, som vi kommer att se längre fram, ofta hänvisar till justitiekanslerns arbete. Rättegången följer sedan en unik processordning där en jury används, vilket är speciellt för just dessa områden i det svenska rättssystemet.

Anledningen till användandet av juryssystemet grundar sig i det faktum att det inte är staten som ensamt ska besluta om begränsningar i dessa lagar. Vad man istället vill poängtera är vikten av att medborgarna i Sverige ska ha en ökad påverkan och vara involverade på ett helt annat sätt än i andra rättsfall. Vidare fastslås att dömandet av missbruk av yttrandefriheten bör noga betänkas eftersom yttrandefriheten är en grundval för ett fritt samhällsskick. Finns det några tveksamheter bör han eller hon hellre fria än fälla, samt uppmärksamma syftet i första hand och inte framställningssättet (SFS 1991:1469).

3.2 Lagen om hets mot folkgrupp

Utarbetningen av lagen om hets mot folkgrupp skedde under 1944 och de kommande åren då en avvägning mellan yttrandefriheten och krav på skydd för den enskilde diskuterades i den tillsatta utredningen. Anledningen till detta var att man ville uppnå en balans mellan dels de värden som stod till grund för yttrandefriheten, men också de värden som ligger till grund för skyddet av den enskilde. Efter utredningen tillkom sedan lagen om hets mot folkgrupp år 1948 (Andersson 2004:53f). Hets mot folkgrupp tillkom således för att vissa uttalanden var så pass aggressivt betonade – eller snarare hade kommit att tolkas på det viset – att de inte längre kunde anses vara försvarbara inom ramen för yttrandefrihet. Sådana typer av uttalanden ansågs istället bidra till att angripa den allmänna anständighetskänslan och borde därmed inte tolereras. Ordningen i samhället skulle därmed kunna stärkas i takt med kriminaliseringen av sådant beteende (Andersson 2004:48).

I brottsbalken kan bland annat följande lydelse utläsas angående hets mot folkgrupp:

”Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning, döms för hets mot folkgrupp[...] Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet ” (BRB 8:16)

Skyddet mot den enskilde klargörs härmed i termer av specifika anspelningar där både hot och uttryck av missaktning ej får ske med insinuation mot speciellt utsatta folkgrupper i sammanhanget. Denna regel i BrB motsvarar även den reglering som har gjorts i TF (TF 6:1). Lagen om hets mot folkgrupp har dock utvidgats efter hand och innefattade inte alla ovanstående grupper vid införandet 1948. Den första utvidgningen skedde 1970 med hänsyn till avskaffandet av alla former av rasdiskriminering. Den grundade sig på den konvention som FN:s generalförsamling antog 1965. Där stod det att konventionsstaterna fördömde all typ av propaganda som vilar på uppfattningar om ras, persongrupp eller etniskt ursprung. En skyldighet att kriminalisera uppmaningar till rasdiskriminering och uppmaningar till våldshandlingar mot utsatta grupper ingick också i konventionen (SOU 1981:38).

År 1982 tillkom ytterligare en utvidgning där andra grupper av personer – förutom redan skyddade folkgrupper – skulle skyddas av lagen. Syftet med den utvidgningen var att hets mot invandrare skulle vara straffbart, oavsett vilket etniskt ursprung eller folkgrupp de ingick i (Brottsbalken: en kommentar 2005:16:39). År 1998 borttogs formuleringen om spridning i offentligheten och allmänheten. Syftet med detta var att det skulle vara tillräckligt att ett uttalande eller meddelande fick spridning oavsett sammanhang. Syftet med denna ändring var att komma åt rasistiska organisationer. År 2003 tillkom den sista stora ändringen som

innefattade ett tillägg i lagen om hets mot folkgrupp, detta var hets med anspelning på den sexuella läggningen (Brottsbalken: en kommentar 2005:16:39).

Det intressanta med utvecklingen av lagen är att den har kommit att bli betydligt mer åsiktsreglerande än tidigare, då demokratiargumentet både har använts för att rättfärdiga yttrandefriheten och för att motivera begränsningar i den med hjälp av lagen om hets mot folkgrupp (Andersson 2004:78). I diskussionen menas också att den fria åsiktsbildningen ej ska hindras av lagstiftningen i fråga (Andersson 2004:80). Detta uttalande står i motsats av vad den Svenska Helsingforskommittén hävdar i sin beskrivning av samma lag. Där kan man läsa att ”Yttrandefriheten inskränks alltså ganska radikalt av denna reglering; den utgör i stor utsträckning ett förbud att uttrycka extrema åsikter.” (SHK 2006).

3.3 Svenska Helsingforskommittén

Den svenska Helsingforskommittén (SHK) är en ickestatlig organisation som jobbar för mänskliga rättigheter utan några politiska eller religiösa anknytningar. Syftet med SHK är att öka graden av respekt för mänskliga rättigheter och friheter i linje med Helsingforskonventionen och andra internationella konventioner. Stor vikt fästs vid Europakonventionen som har beskrivits i denna uppsats. De jobbar även för en demokratisk utveckling inom organisationen för säkerhet och samarbete i Europa, vilket är en stor internationell organisation som innefattar hela Europa, delar av Asien samt Kanada och USA. Deras arbete går ut på att se över och undersöka hur de mänskliga rättigheterna efterlevs och samarbetar även med andra organisationer och kulturella institutioner som delar respekten för den fundamentala betydelsen av rättigheter i uppbyggnaden av demokratiska länder (SHK 2009).

Detta arbete uppnås genom tre centrala mål. Det första målet går ut på att stärka den inneboende lagstiftningen. Denna insikt om rättsstaten innebär inte bara en formell legalitet som garanterar korrekthet och konsekvens i genomförandet av den demokratiska ordningen. Utan även rättvisa som bygger på ett erkännande samt fullständig acceptans av det högsta värdet av den mänskliga personligheten. Det andra målet bygger på att stärka det faktum att alla har rätt till yttrandefrihet, inklusive rätten till kommunikation. Denna rätt innefattar frihet att ha åsikter och ta emot och sprida åsikter och uppgifter utan offentlig myndighets inblandning. Utövandet av en sådan rättighet får endast underkastas sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag samt förenliga med internationella normer. Slutligen behandlar det tredje målet skydd mot diskriminering. Där SHK klargör att alla människor är lika inför lagen och ska vara utan åtskillnad berättigade till lika skydd i lagen. I detta avseende ska lagen förbjuda diskriminering och garantera ett effektivt skydd mot alla former av diskriminering (SHK 2009).

Det praktiska arbetet går dels ut på att utbilda statsanställda inom rättsväsendet som poliser, jurister, journalister och även allmänheten i de grundläggande principerna för rätts säkerhet och mänskliga rättigheter. Arbetet innefattar övervakning och försvar av civila och politiska rättigheter bland annat genom kontroll av hur väl ny lagstiftning efterlevs i praktiken, något som är i synnerhet relevant till lagen om hets mot folkgrupp. Vidare arbetar man med att bygga upp en stark mediesektor som ska genomsyras av professionalism och rätten till det fria ordet. Även där jobbar SHK med utbildningar inom journalistik, etik och ny teknologi för att åstadkomma detta.

4. Resultat och analys

Yttrandefrihetens roll i demokratin som en pålitlig kommunikationsprocess har kunnat klargöras genom att relatera yttrandefrihetens grunder med den demokratiteori som presenterades inledningsvis. Vidare har teorier om begränsningar kunnat härledas till samma kommunikationsprocess för att tydliggöra tillfällena då det kan vara principiellt korrekt att införa begränsningar i yttrandefriheten. Kompletterande perspektiv har berörts i ett försök att förstå hur konventioner, begreppet frihet och minoritetsrättigheter kan spela in i ställningstaganden och rättfärdiganden av begränsningar i yttrandefriheten.

Nästa steg blir därmed att undersöka det empiriska materialet som utgörs av riksdagspartiernas motioner och rapporten *Hatets språk - gränsen mellan hatpropaganda och yttrandefrihet* av SHK, båda med inriktning på lagen om hets mot folkgrupp. Analysen är uppdelad enligt den metod som presenterades inledningsvis. Först klargörs de ställningstaganden som ligger till grund för yttrandefrihetens roll och begränsningarnas utformning, motioner och SHK diskuteras gemensamt under rubrikerna. Sedan analyseras rättfärdigandet av dessa aspekter med utgångspunkt i de teoretiska diskussionerna. Slutligen diskuteras frågan om varför rättfärdigandena av begränsningarna tycks bygga på olika grundföreställningar och hur vi kan återkoppla resonemanget till den pålitliga kommunikationsprocessen.

4.1 Ställningstaganden angående yttrandefrihetens roll i demokratin

Vi kan med utgångspunkt i motionerna urskilja olika typer av ställningstaganden angående yttrandefrihetens roll i demokratin. Moderaterna påpekar att inskränkningar i yttrandefriheten alltid måste utgöra exceptionella undantag eftersom de hotar huvudregeln om öppenhet. Det påpekas därmed att alla former av utvidgningar av en lag som hets mot folkgrupp bör tillämpas restriktivt (Motion 2001/02:K29). Vidare hävdar man att partiets stora vision är rätten till att uttrycka åsikter och att det är något som ska värnas, inte förbjudas. Även om det innebär att moraliskt förkastliga åsikter ges utrymme vidhålls ståndpunkten att det fria meningsutbytet är nödvändigt för ett fritt samhälle. Detta formuleras med att poängtera ett förhållande som moderaterna anser vara centralt, ”Priset för den egna yttrandefriheten är att också acceptera andra människors rätt att uttrycka sin uppfattning. Inskränkningar i den rätten utgör också inskränkningar i demokratin.” (Motion 2001/02:K28).

Från vänsterpartiet kan liknande kopplingar göras. Även om de kämpar för att människor inte ska organisera sig i främlingsfientliga grupper så motsätter sig vänsterpartiet ett så kallat organisationsförbud så länge organisationerna håller sig inom lagens gränser. Dessa organisationer bör ha yttrandefrihet eftersom argument, kunskap och politisk kamp enligt vänsterpartiet är betydligt mer verkningsfullt än förbud (Motion 2003/04:Ju343). Yttrandefrihetens roll ses härmed som en slags upplysande roll, där kommunikationen mellan medborgare och samhälle är så pass viktig att den inte kan ligga som ett förbud i det dolda.

Centerpartiet hänvisar också till yttrandefriheten som en absolut grundbult i vårt demokratiska samhälle och att angrepp mot denna bör få långtgående rättsliga konsekvenser. Vid ett kränkande av denna rätt kränker man också ett av demokratins grundläggande värden genom att inte tillåta möjligheten att öppet uttrycka sina åsikter. Exemplet som resonemanget bygger på är nationaldemokraternas attack på Pridefestivalen i Stockholm där manifestationen för respekt och tolerans mot homosexuella möttes av ett organiserat angrepp med stenkastning och hot från närvarande nazister, något som var ett direkt angrepp på yttrandefriheten (Motion 2003/04:Ju362).

Hos den Svenska Helsingforskommittén kan vi i inledningen av rapporten utläsa att yttrandefriheten anses vara en av våra mest grundläggande rättigheter i det demokratiska styrelseskicket. Detta eftersom ”det skall stå envar fritt att uttrycka sina åsikter och tankar i vilket ämne som helst, utan myndigheternas inblandning” (SHK 2006:7). Vidare fastslår SHK att detta inte endast är en förutsättning för demokratiska beslut utan även en direkt garanti för demokratins fortlevnad. Det poängteras även att yttrandefrihetens främsta funktion torde vara ett skyddsintresse av den fria kommunikationen mellan medborgarna i samhället (SHK 2006:26).

4.2 Rättfärdigandet av yttrandefrihetens roll i demokratin

Moderaterna talar om en öppenhet och att begränsningar alltid måste utgöra speciella undantag. Som vi har fastslagit är öppenheten central i den argumentation som förts för en värdig demokrati. Som Meiklejohn hävdade är vikten av ett konstant flöde av information en grundläggande förutsättning i ett demokratiskt samhälle. Sedan konstaterar moderaterna att det måste finnas ett fritt meningsutbyte trots att förkastliga åsikter kan infinna sig i kommunikationen. Det berör två av de teoretiska aspekterna, dels att den fria kommunikationen har visat sig vara central för medborgarnas självstyrande, men också John Stuart Mills inledande diskussion om förkastliga åsikter. Mill fastslog att alla åsikter, oavsett innehåll, bör uttryckas eftersom vi inte vill samla på oss eventuellt ohälsosamma dogmer i samhället. Moderaterna fastslår att priset för den egna yttrandefriheten är att acceptera att andra människor har samma rätt att uttrycka sig. Bollinger menar att en sådan tolerans mot andra åsikter inte bara är viktigt för ett fungerande samhälle, utan även att det har en fostrande funktion på medborgarna. Det finns således ett starkt samband mellan rättfärdigandet och de bakomliggande teorierna angående yttrandefrihetens roll i deras argumentation.

Liknande slutsatser kan dras från vänsterpartiets centrala poäng - att argument, kunskap och politisk kamp är betydligt viktigare i ett samhälle än förbud. Förbud är inte ett effektivt redskap för att förhindra till exempel nazism, utan i enlighet med Mill och Bollinger poängteras yttrandefrihetens nytta i sammanhanget. Det går däremot hitta en annan ingångsvinkel i centerpartiets argumentation. De poängterar inte endast ovanstående faktum utan även vikten av att angrepp mot yttrandefriheten underminerar informationsmångfalden, som i sin tur är oacceptabelt i ett demokratiskt samhälle. Det teoretiska avsnittet berörde det faktum att informationen inte endast bör vara fri, den måste också vara pålitlig. Det är bara vid en mångfald av information som den pålitliga kommunikationsprocessen kan göras gällande. Tillsammans täcker partierna, endast med hjälp av motioner angående hets mot folkgrupp, samtliga infallsvinklar av yttrandefrihetens roll utifrån de teoretiska utgångspunkterna. Därmed kan vi också fastslå att frågan rörande rättfärdigandet av yttrandefriheten i ett demokratiskt samhälle ter sig vara fri från konflikter i riksdagen.

Samma slutsats kan göras i rapporten av SHK. I linje med Meiklejohns tyngdpunkt på det konstanta flödet av information påpekas rättigheten i att uttrycka åsikter och tankar utan myndigheternas inblandning. Yttrandefriheten ska också verka för att främja den fria kommunikationen i samhället. Dock presenteras inte yttrandefriheten i Bollingers termer av tolerans, det vill säga som ett fenomen med en fostrande funktion vars spridning hjälper till att upplysa medborgarna med hjälp av informationsmångfald. Inte heller Mills princip om att allt nedtryckande av åsikter kan leda till en försvagning av sanningen poängteras hos SHK. Detta innebär emellertid inte att synen på yttrandefrihetens roll förändras. Vi kan fortfarande se hur den pålitliga kommunikationsprocessen ligger till grund för deras argument eftersom tyngdpunkten ligger på att informationen är fri och mångfaldig.

Sålde finns det inga direkta motsättningar mellan partierna och den Svenska Helsingforskommittén när vi berör yttrandefrihetens roll i demokratin. Vi kan fastslå att utgångspunkten verkar falla på samma centrala argument och att det istället är i begränsningarna av yttrandefriheten som vi kan hitta meningsskiljaktigheter, både mellan partierna och i förhållande till SHK. Det grundar sig i att den frågan är betydligt mer komplex då den innefattar en gränsdragning som än idag omdebatteras ständigt. Yttrandefrihetens roll i demokratin verkar vila på en stabil och gemensam grund med en häpnadsväckande enlighet och diskuteras snarare i form av varierande terminologi som ändå berör samma grundläggande idéer.

4.3 Ställningstaganden angående begränsningar i yttrandefriheten

Samtliga motioner, med reservation för moderaternas motioner, menar att det under vissa förutsättningar är berättigat att begränsa yttrandefriheten inom lagen för hets mot folkgrupp. Begränsningarna får däremot inte sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Begränsningar som nämns är bland annat rikets säkerhet, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende och förebyggandet och beivrandet av brott. Det verkar finnas ett behov av att skydda vissa grupper mot hot eller andra uttryck och frågan berör således hur detta behov ska behandlas och tolkas. Motionerna behandlar främst en utökning av lagen i sig, vilket i det här fallet innebär att man resonerar huruvida lagen bör omfatta fler gruppstillhörigheter eller ej, men även andra infallsvinklar diskuteras.

Svenska Helsingforskommittén ger en något annorlunda utgångspunkt i sin diskussion angående begränsningar. De har valt att analysera anmälningar, det vill säga sådana fall som tycks vara i närheten av det som kallas hets mot folkgrupp. Under åren 1997 och 2001 inkom 596 anmälningar, 359 av dessa avskrevs omedelbart. SHK har funnit anledning att granska 82 av dessa anmälningar närmare utifrån tre kategorier: de anmälningar som borde ha prövats av domstol, de som borde ha föranlett en förundersökning och de som är av övrigt intresse (SHK 2006:51). Ställningstagandet till granskningen av dessa fall grundar sig på att SHK har kommit till slutsatsen att yttrandefriheten är ett område där gränsen för vad som skall anses brottsligt är svår att dra. Ett objektiva yttrandeintresse kan innebära att ett yttrande som faller innanför gränsen för straffbestämmandets tillämpningsområde i själva verket är ett yttrande som bör anses eller som är ansett som rättsenligt. Därför kommer de till slutsatsen att det är mycket svårt att avgöra med fullständig säkerhet om ett brott innefattar hets mot folkgrupp eller ej. Av den anledningen kan denna granskning tolkas som ett försök att utrona gränsdragningen mellan yttrandefrihet och begränsningar (SHK 2006:52).

4.3.1 Utsatta grupper och begreppet sammanhang

Moderaternas uppfattning är att ytterligare grupputökningar bör utformas på ett vis som kringgår yttrandefriheten genom att införa brottet olaga hot i de sammanhang där hets mot folkgrupp idag inte verkar. Även om hets mot folkgrupp har varit etablerad sedan länge verkar det finnas ett uttryckt motstånd mot lagen som helhet med hänvisning till att ett rättfärdigande kan inte göras med hänsyn till yttrandefriheten (Motion 2001/02:K29). En till invändning som anförs mot en utökning är att en sådan kriminalisering sänder signaler om att hets mot andra, icke-angivna grupper, är lagligt. Att ange samtliga grupper bidrar till en omöjlig gränsdragning i frågan om vilka som bör omfattas, vilket i sin tur innebär långtgående begränsningar i yttrandefriheten (Motion 2001/02:K28). Det råder härmed en konflikt mellan den nytta och den skada en utvidgning av lagen kan åstadkomma. Att utsatta grupper ska skyddas ställer sig inte moderaterna emot, men till skillnad från övriga partier vill man inte lösa det genom en utvidgning av den aktuella lagen.

Miljöpartiet är av en annan uppfattning och hävdar att grupperingar som åsamkas våldsbrott är så pass utsatta att lagen om hets mot folkgrupp bör utvidgas. Att slippa utsättas för hets, oavsett om man är homosexuell, bisexuell eller transvestit bör vara helt självklart i samhället enligt dem (Motion 2003/04:So568). Begreppet hets återkommer hos vänsterpartiet där de fastslår att en sådan begränsning är central i yttrandefriheten, ”Vi vet att transpersoner som grupp råkar ut för hetspropaganda. Detta är oacceptabelt och motiverar ytterligare begränsning av yttrandefriheten.” (Motion 2004/05:K274). Ännu en begränsning i yttrandefriheten motiveras med utgångspunkt i förnekelsen av förintelsen. Denna åsikt anses vara kränkande mot judar och undergräver det pluralistiska samhällets existens och därmed också yttrandefriheten (Motion 1991/92:K410). Båda dessa partier ser en utökning av begränsningarna inom lagen för hets mot folkgrupp som direkt nödvändig, och har till skillnad från Moderaterna inga förbehåll när det gäller att utvidga den ytterligare.

Det är fastslaget i lagtexten att brottet hets mot folkgrupp begås genom att ett uttalande som syftar till hot eller missaktning mot folkgrupp eller annan grupp sprids. Enligt SHK är det emellertid inte bara frågan om spridning som verkar avgöra justitiekanslerns (JK) beslut i denna fråga. Detta eftersom ett flertal fall undkommit förundersökning med hänvisning till det sammanhang där uttalandet förekommit. Ett fall avsåg ett skolfoto när en grupp elever höll upp en flagga innehållande ett hakkors med tre ben, en så kallad triskelon, som enligt beslutet inte kunde ses hos en bredare allmänhet som ett uttryck för missaktning för en bestämd grupp av personer. Ett annat fall avsåg en bild ur en annonstidning där en man gjorde en Hitlerhälsning. Med hänsyn till annonsens utformning som en gratulationsannons och det sammanhang som bilden befann sig i kunde inte heller detta ses som tillräckligt för ett åtal hos JK (SHK 2006:86). Enligt SHK finns det inte längre ett lagstöd för att ett uttalande inte ska innefatta hets mot folkgrupp endast på grund av att publicerandet skett i ett mindre skadligt sammanhang, eller att innehållet i sig skulle kunna tolkas som mindre skadligt på grund av just sammanhanget. Det bör enligt SHK:s tolkning ”inte råda någon principiell skillnad mellan de olika sätt den enskilde kan välja för att framföra detta budskap.” (SHK 2006:106). Det leder till uppfattningen om att deras tolkning torde vara att aspekten av sammanhang fortfarande berörs i för hög utsträckning när JK gör en bedömning av anmälningarna.

4.3.2 Främlingsfientlighet och religionsfrihet

Socialdemokraterna belyser vikten av nolltolerans mot diskriminering. De påpekar att framväxten av främlingsfientlighet i Sverige är mycket oroande. Med tanke på Sveriges tradition av tolerans och demokrati är det inte acceptabelt att vissa grupper har blivit måltavlor för trakasserier. Brott som innebär kränkande uttalanden eller olika handlingar som anses kraftigt förnedrande, som till exempel Hitlerhälsningar, får inte längre betraktas som ringa brott utan måste stoppas (Motion 2001/02:Ju342). Vänsterpartiet tar ett liknande ställningstagande när de argumenterar för att de lagar som ska stoppa nazistisk och likvärdig propaganda inte används fullt ut och att hets mot folkgrupp i dagens läge därför inte är ett tillräckligt effektivt verktyg i kamp mot främlingsfientligheten (Motion 2003/04:Ju343). Det finns indikationer hos båda partierna på att lagen måste utformas med betydligt hårdare bedömning och infatta fler uttalanden och kränkanden än i nuläget. Diskussionen om begreppet nolltolerans kan tolkas som att all form av missaktning, oavsett hur pass grova de är, ska falla under hets mot folkgrupp och därmed leda till en fällande dom. Några specifika gränsdragningar diskuteras dock inte inom ramen för främlingsfientliga uttalanden.

Centerpartiet tydliggör att individen ska ”ges utrymme att växa utifrån sin egen referensram, där variation och olikhet ses som en tillgång, inte som ett hinder.” (Motion 2000/01:Sf18),

och att samhället bör präglas av mångfald för att inte leda till stora förluster för samhället och medborgarna. Därför fördömer de sådana uttalanden som kan anses främlingsfientliga med hopp om att ett samhälle utan sådana inslag kan upprätthålla en annan nivå av acceptans och därmed förespråka ett öppet, men kontrollerat, klimat. Det går däremot inte att, precis som i ovanstående fall, peka på några direkta gränsdragningar, förutom att fenomenet främlingsfientlighet lyfts upp som ett stort problem i samhället. Miljöpartiet påpekar att yttrandefriheten ställs mot lagen om hets mot folkgrupp, vilket gör en effektiv lagstiftning för att motverka främlingsfientliga åsikter problematisk. Deras förslag går därför längre än övriga motioner och hävdar att nazistiska organisationer bör förbjudas helt och hållet. På så vis skulle man komma undan demonstrationer och propaganda mot utsatta etniska grupperingar på ett mycket enkelt och verkningsfullt sätt (Motion 1996/97:K414). Här kan en kraftig skiljelinje skådas mellan Miljöpartiet och övriga nämnda partier. Trots att de alla fördömer främlingsfientliga åsikter verkar övriga partier stödja sig på en flytande gränsdragning medan Miljöpartiet gör den absolut för att på så sätt göra sig kvitt problemet med avvägningar mellan yttrandefrihet och brott.

En grundläggande form av yttrandefrihet har varit att ha möjlighet till att uttrycka sin religiösa åskådning. Religionsfriheten fastslås dessutom både i RF och Europakonventionen och har ett mycket starkt skydd. SHK skriver att "[...] religiösa texter är ålderdomliga och därför innehåller mindre lämpliga formuleringar om andra grupper." (SHK 2006:103). Efter utvidgandet av hets mot folkgrupp kom det upp till diskussion om huruvida religiösa predikningar kunde uppfattas som hot eller missaktning mot folkgrupper, främst grundat på sexuell läggning. Efter att ha analyserat regerings uttalanden tolkar SHK det som att det är fritt att använda passager ur religiösa skrifter trots uttryckandet av missaktning. SHK menar att till exempel frågor som hur passager i Bibeln som fördömer homosexualitet skall behandlas är av stor vikt och att det är uppseendeväckande att en eventuell begränsning i det avseendet ej har diskuterats. Speciellt då utgivare med uppsåt kan välja att publicera sådant material ur religiösa texter som anses vara missaktning mot andra grupper (SHK 2006:103). Därför kritiserar SHK justitiekanslern som ej inlett förundersökning vid sådana tillfällen där religiösa skrifter har anmälts. Själva kärnfrågan är enligt deras mening i vilken utsträckning man ska acceptera uttryck i en religiös text, ett tydliggörande som skulle kunna göras genom en begränsning i lagstiftningen (SHK 2006:104).

Vidare anser SHK att Sverige har brister i systemet för rasdiskrimineringsbrott, detta trots konventionsåtaganden som Sverige har ingått i. Det man främst riktar in sig på är Sveriges ställning i frågan om organisationsförbud för rasistiska organisationer. Regeringen är av den åsikten att eftersom yttranden av rasism och främlingsfientlighet är kriminaliserade finns ingen anledning till införandet av ett direkt organisationsförbud då organisationerna i praktiken tvingas till passivitet i nuläget (SHK 2006:108). SHK anser dock att tillämpningen av hets mot folkgrupp är alldeles för försiktig för att anses kunna stoppa främlingsfientlig verksamhet inom organisationer. Därför är man av uppfattningen att regeringen bör arbeta för att utöka förbudet. Ställningstagandet från SHK är därmed att ett absolut organisationsförbud bör råda inom ramen för sådana organisationer som kan tänkas uttrycka missaktning, hets eller hot. JK bör inte i deras tycke ta hänsyn till sådana saker om huruvida organisationen i sig är aktiv eller passiv i sina värderingar och uttryck. Därmed delar de Miljöpartiets ställningstagande i den frågan

4.3.3 Intolerans och spridning

Ett annat begrepp som är centralt i centerpartiets motion är vardagsintolerans. Den kan yttra sig genom uttalanden om specifika grupper som aldrig skulle tolereras i vanliga fall. Denna

intolerans anses vara ett stort hot mot fred och demokrati, speciellt eftersom intoleransen ofta uttrycker sig i tystnad (Motion 2000/01:Sf18). Problemet med tolerans uttrycks också i en annan av centerpartiets motioner angående attacken på Pridefestivalen som tidigare berördes. Här framgår det klart att yttrandefriheten inte kan vara utan gränser, ”Denna gång visar nationaldemokraternas agerande att syftet helt uppenbart var att skrämja och tysta dem med en annan uppfattning” (Motion 2003/04:Ju362). De poängterar även att mängden och spridningen har en viktig roll i tolkningen. Ett stort hot upplevs först då ett antal personer väljer att genom ett medvetet försök förneka andra människors medborgerliga rättigheter, inte om en enda person står bakom aktionen. Agerandet går i ett sådant fall från yttrandefrihet till ett rent yttrandefrihetsbrott. Centerpartiet uppmanar därmed att undersöka om ett konkret skydd utan rädsla för trakasserier kan behöva utredas ytterligare för att möjliggöra fullständig frihet från hot (Motion 2003/04:Ju362).

Diskussioner om spridning återkommer hos vänsterpartiet som starkt motsätter sig argumenten om att hets mot homosexuella inte verkar förekomma i tryckta skrifter, ”Men det står helt klart att hets mot homosexuella förekommer. Som ett exempel kan nämnas att en skrift med titeln ”Siege -- för ökat våld mot homosexuella” har spritts i Göteborg.” (Motion 1994/95:A702). Det råder därmed delad konsensus hos dessa partier i den meningen att vi bör ta hänsyn till spridningen när gränsen för hets mot folkgrupp ska sättas. Det verkar även vara den offentliga spridningen som berörs i detta fall, eftersom inga paralleller dras till eventuella organisationsförbud som snarare skulle handla om en intern spridning.

SHK har också valt att kommentera frågan om spridning. Skrifter och upptagningar som endast distribueras inom ett privat område kan inte föranleda straffansvar enligt lagstiftningen utan någon form av utgivning måste ske. Enligt SHK är kraven på spridningen tämligen högt ställda och har därmed funnit anledning att granska de beslut som berör detta område. Ett klistermärke innehållande en svastika som klistrats upp på en kyrka ansågs inte av JK uppfylla kravet för spridning. Inte heller en t-shirt med rasistiska framtoningar som trycktes på en skola av två pojkar ansågs uppfylla kravet för spridning. SHK har i fallet om klistermärket kommit fram till att det satts upp på en offentlig plats, därmed skulle allmänheten kunna ta del av innehållet. I fallet med t-shirten vållande den så pass stor uppmärksamhet att det är omöjligt enligt SHK att fastställa den eventuella spridningen på rak arm. Därför hade man velat att en förundersökning inletts i båda dessa fall (SHK 2006:79f). Detta tydliggör att synen på spridningen av innehållet delvis är ett direkt avgörande för om ett fällande skall och bör göras, men också att det finns en inneboende problematik i avgörandet av om någon spridning faktiskt har förekommit.

Detta är en diskussion som också ligger i linje med de ställningstaganden som kunde utläsas ur sammanhangets betydelse. SHK anser att direkta uttryck för missaktning som en Hitlerhälsning eller framhävandet av rasistiska symboler inte kan vara tillåtna endast för att det sprids till ett visst antal personer eller för att sammanhanget sägs vara försvarbart. Eftersom materialet till exempel har spridits till allmänheten genom utgivningen av skolkatalogen och annonstidningens utgivning med post bör det leda till ett annat ställningstagande i bedömningen än vad som råder i nuläget (SHK 2006:84f).

4.3.4 Gränsen mellan saklig debatt och missaktning

Något som inte berörs direkt i partiernas motioner men får stort utrymme hos SHK är frågan om i vilken utsträckning vi skall tillåta yttrandefrihetens roll, det vill säga vad som ska inbegripas i den pålitliga kommunikationsprocessen. SHK beskriver den konflikt som föreligger mellan kriminaliseringen och det långtgående skyddet för yttrandefriheten, både utifrån grundlagen och de konventioner man har valt att ställa sig bakom. I och med

utbredningen av hets mot folkgrupp har uttryck för att en viss folkgrupp är värda mer eller mindre än någon annan kommit att förbjudas. Å andra sidan vill man i ett demokratiskt land som Sverige behålla en öppenhet, det vill säga en yttrandefrihet som gör det möjligt att debattera aktuella företeelser i samhället utan att begå något direkt brott mot lagen. En saklig och sanningsenlig debatt ska alltid vara möjlig enligt SHK, detta trots att den kan uppfattas nedvärderande för vissa grupper (SHK 2006:74). Med utgångspunkt i den svenska lagstiftningen har justitiekanslern framhållit vikten av den fria och sakliga debatten som bör ligga till grund för gränsdragningen mellan vad som ska tillåtas och ej.

Det problematiska i detta avseende är huruvida anmälningarna faktiskt är sakliga vilket SHK tydliggör genom att beskriva några av de studerade fallen. De poängterar att en av texterna framlägger fakta om att gruppvåldtäkter begås av personer med invandrarbakgrund och att dessa brott skulle vara rårare och mer frekventa än våldtäkter som begås av svenska förbrytare. Därför var textens slutsats att "samhället sanktionerar gruppvåldtäkter på tonårsflickor" (SHK 2006:75). Ett annat fall berör ett klistermärke vars illustration poängterade att HIV var 63 gånger vanligare bland svarta afrikaner än bland svenskar och att den namngivna afrikanen på klistermärket var en systematisk HIV-spridare. I ett flygblad från Nationalsocialistisk Front kunde man utläsa att "genetiskt friska familjer" skulle erhålla ekonomiska lättnader och att "rasbiologiska skyddsåtgärder" skulle vidtas för att "säkra den nordiska rasens andliga och biologiska sundhet" (SHK 2006:76).

I ovanstående fall och flera likartade fall ansåg justitiekanslern att man kunde hitta tillräckligt med sakligt innehåll i det studera materialet för att det skulle rättfärdigas i en saklig samhällsdebatt. Enligt SHK innehåller visserligen texterna i helhet underlag för saklig debatt men präglas också av grova generaliseringar och tvetydigheter som kan ifrågasättas inom ramen för saklighet. De tillhör därför enligt deras uppfattning inte alls den kategori av enkla fall som kan avskrivas för att de faller utanför kriminaliseringen av lagen om hets mot folkgrupp. Gränsen för vad som ska utgöra saklig och vederhäftig kritik är därför i deras tycke oklar och utgör ett problem i gränsdragningen mellan begränsningar och yttrandefrihet (SHK 2006:76).

4.4 Rättfärdigandet av begränsningar i yttrandefriheten

Till skillnad från yttrandefrihetens roll i demokratin råder det betydligt större oklarheter gällande begränsningarna i yttrandefriheten. Detta torde vara föga förvånande och det är även först här vi kan se en viss variation i åsikter beroende på vilket parti vi tar hänsyn till. Intressant att se är också hur SHK förhåller sig till riksdagen och om rättfärdigandet från deras sida som ickestatlig organisation sker på liknande grunder. Rättfärdigandet behandlas även här utifrån de teoretiska föreställningar uppsatsen har presenterats och delas in under olika begrepp beroende på vilket rättfärdigande som diskuteras.

4.4.1 Hets mot folkgrupp eller ett hot mot yttrandefriheten

Det finns en tydlig brytning mellan moderater och övriga partier i denna fråga. Medan övriga partier ser lagen om hets mot folkgrupp som en effektiv och legitim metod för att tillämpa olika begränsningar i yttrandefriheten ser moderaterna lagen som ett hot mot yttrandefriheten i stort. Det betyder att begränsningar i yttrandefriheten, inom ramen för hets mot folkgrupp, inte är aktuellt hos moderaterna. De vill föra in denna typ av lagstiftning under lagen om olaga hot vilket indikerar att de ser en stor svårighet i att rättfärdiga begränsningar i yttrandefriheten utifrån hur hets mot folkgrupp är utformad. Det är troligen inte helt orimligt att anta att moderaterna har en betydligt mer sträng syn på yttrandefrihetens roll i demokratin i

den meningen att man inte accepterar att några undantag görs i detta fall. Detta skulle kunna tolkas som att man värderar den pålitliga kommunikationsprocessen, sanningsargumentet och toleransbegreppet ur det teoretiska avsnittet som viktigare än de teoretiska undantag som lyfts fram. Ett enhetligt rättfärdigande inom ramen för yttrandefrihet gällande hets mot folkgrupp är därför inte aktuellt.

Både miljöpartiet och vänsterpartiet rättfärdigar begränsningar utifrån begreppet hets och vill utvidga lagen för fler grupper än vad som för närvarande ingår. Ingenting specifikt nämns om omständigheter vilket betyder att innehållet är det centrala i den propaganda och de åsikter som uttryckligen syftar till hets. Båda partierna lutar sig därmed mot Meiklejohns teori om att våldet mot individer, fysiskt eller psykiskt, underminerar demokratins fundamentala värden. Det finns i deras tolkning ingenting positivt som kan härledas ur den typen av information och den vilar därmed varken på Mills sanningsargument eller på Bollingers toleransbegrepp när det gäller att se åsikter och information som något positivt i den demokratiska ordningen. Därav rättfärdigas en begränsning utifrån att den missaktade informationen inte på något vis kan ses som användbar.

En tolkning av SHK lutar åt samma slutsats som den miljöpartistiska och vänsterpartistiska linjen. Nämligen att innehåll som syftar till hets i högsta grad ligger vid gränsen för vad som borde accepteras. Även om de fastslår att öppenheten för diskussion och debatt är en viktig beståndsdel i demokratin, precis som vi kunde se i frågan om rättfärdigandet av yttrandefrihetens roll, poängterar SHK att det finns gränser för vilken öppenhet vi bör acceptera. I deras studerade fall tar de till exempel upp grova generaliseringar som att samhället skulle sanktionera gruppvåldtäkter på tonårsflickor bara genom att acceptera invandringen. Detta och övriga nämnda exempel indikerar, precis som SHK också fastslår, på att gränsen för saklig debatt och ren hets är ytterst oklar, både i förhållande till tankarna bakom yttrandefrihet och också den aktuella lagstiftningen om hets mot folkgrupp. Tankarna är i högsta grad inriktade på Meiklejohns syn på att alla uttalanden inte motsvarar de rättigheter och friheter som demokratin står för. Därför skulle det vara direkt kontraproduktivt att tillåta ickesaklig diskussion i samhället vilket också genomsyrar de åsikter som SHK presenterar i detta avseende.

4.4.2 Tolerans ur olika synvinklar

Socialdemokraterna lutar sig tillbaka på toleransbegreppet och säger att toleransen i samhället har blivit hotad med en allt större utbredning av trakasserier mot vissa grupper av människor. Vid en omfattande främlingsfientlighet verkar det alltså som att vi inte kan tala om en fostrande och användbar tolerans i det här fallet. Centerpartiet och vänsterpartiet tar samma ställningstagande där båda rättfärdigar begränsningar i yttrandefriheten utifrån tolerans och demokrati. En intressant iakttagelse är att toleransbegreppet verkar användas för att rättfärdiga begränsningar i yttrandefriheten och inte tvärtom. Bollinger har den exakta motsatsen som utgångspunkt, nämligen att toleransen är central i yttrandefriheten. Miljöpartiet uppmärksammades tidigare som extrem i och med att de ansåg inga typer av främlingsfientliga organisationer bör få existera, demonstrera och propagera. Detta står i total motsättning till både sanningsargumentet och toleransbegreppet där budskapen önskas döljas istället för att bli utsatta för eventuell granskning av omvärlden. Rättfärdigandet vilar återigen på Meiklejohns våldsargument gällande begränsningar, men med en betydligt extremare framtoning i miljöpartiets fall.

Toleransbegreppet återkommer när centerpartiet diskuterar vikten av att bekämpa intolerans. En avsaknad av tolerans leder enligt dem till ett hot mot demokratin. Återigen används

argumentet för att begränsa yttrandefriheten. Det tycks inte råda något motsatsförhållande mellan tolerans och begränsningar i motionerna, något som återigen motsäger Bollingers teori. Toleransens inneboende funktion att stödja yttrandefriheten anses därmed inte av någon berörd part utgöra en tillräckligt legitim anledning med tanke på dess eventuellt skadliga effekt mot vissa individer och grupper. Centerpartiets exempel med nationaldemokraternas hotfulla uppträdande på Pridefestivalen används för att rättfärdiga begränsningar utifrån det redan nämnda våldsargumentet, men det är först här som det går att se spår av en diskussion kring omständigheter.

Svenska Helsingforskommitténs analys av toleransen är främst inriktad på religiösa uttalanden. Där menar de att förhållandet mellan uppenbara missaktningar i religiösa texter, till exempel fördömandet av homosexualitet, i högsta grad är en problematisk gränsdragning. Vi återkommer med andra ord till Meiklejohns syn på att psykiskt våld också kan ses som ett direkt hot mot samhället, något som dessa ålderdomliga texter kan innehålla enligt SHK. Genom att de ifrågasätter i vilken utsträckning man skall acceptera liknande uttryck vänder de precis som partierna på toleransbegreppet och sanningsargumentets innebörd. Enligt den ursprungliga idén hos Mill och Bollinger skulle det vara positivt, och rentutav fostrande, att lyfta fram inlägget i religiösa texter till diskussion. Det skulle med andra ord inte innefatta någon problematik utan snarare fungera som ett viktigt inslag i yttrandefriheten. SHK ser visserligen dessa missaktningar som ett nödvändigt ont men är starkt kritiska till om de bör accepteras i sin fulla utsträckning, därav uppstår problematiken i gränsdragningen.

Denna åsikt förstärks genom att SHK, i enlighet med Miljöpartiet, vill kräva ett totalt organisationsförbud för främlingsfientliga grupper i samhället. Det går inte att utläsa att en hög tolerans för missaktning skulle bidra till någon eventuell nytta, utan organisationernas syfte ses som direkt förkastligt i förhållande till konventionen om rasdiskrimineringsbrott. Uppmaningen från SHK till regeringen om att arbeta för att utöka förbudet är en stark indikation på att ett rättfärdigande görs utifrån Meiklejohns syn på psykiskt våld mot individer i samhället och bör enligt deras åsikt vara en absolut skiljelinje mellan förbud och frihet.

4.4.3 Spridning och omständigheter

Begrepp som mängd och spridning i sammanhanget tycks bestämma när gränsdragningen av yttrandefriheten är problematiska. Vid ett enstaka hot mot grupperingar eller personer verkar det som att en begränsning i yttrandefriheten är svårare att rättfärdiga. Är det däremot en större grupp samt en uttryckt åsikt eller aktion under hotfulla omständigheter, övergår yttrandefriheten till ett yttrandefrihetsbrott. Kopplingen till Mills exempel med jordbrukaren som utsätts för yttranden under hotfulla omständigheter utanför sin bostad bygger på exakt samma princip. Vänsterpartiet påpekar också vikten av begränsningar då spridningen anses som stor genom att citera trycket som uppmanade till våld mot homosexuella ur en tidning i Göteborg. Det exemplet rättfärdigar också begränsningar utifrån ett spridningsperspektiv.

Här kan vi se hur tidningen, som ett medel för kommersiell information och som innefattar spridning, uppfattas som ett rimligt skäl till en begränsning i yttrandefriheten. Meiklejohn hävdar att sådana ståndpunkter inte berikar eller hjälper medborgarnas förmåga till självstyre, något som vi har fastslagit är yttrandefrihetens roll genom att undersöka den pålitliga kommunaktionsprocessen. Vi kan med utgångspunkt i det tolka vänsterpartiet som att de rättfärdigar begränsningar på dessa grunder. Både tolkningen av innehållet, i linje med Meiklejohns tidigare argument om våld, samt spridningseffekten genom tidningar i detta fall, ligger därmed som grund till ett ställningstagande om en begränsning.

I rapporten från SHK talas det om sammanhang, vilket kan översättas till omständigheter för att falla in i den redan använda terminologin. Några av de exemplifierade fallen berör bland annat den elev som höll upp en flagga med en triskelon och Hitlerhälsningen i ett annonsblad. SHK fann det upprörande att dessa fall inte studerats närmare och poängterade att ett beslut inte bör tas på grunderna att omständigheterna uppfattas som mindre hotfulla. Vidare såg de inte varför det skulle råda någon principiell skillnad i hur budskapen uttrycks då alla omständigheter kan sägas vara tillräckligt gott skäl till begränsningar i vad som får uttryckas. Deras argumentation faller till viss del tillbaka på Mills resonemang och hotfulla omständigheter. Skillnaden ligger i att Mills tolkning av hotfulla omständigheter, som exemplifieras genom den utsatta jordbrukaren, kan tolkas som fysiskt och direkt hotfull. SHK försvarar omständigheter ur en skolkatalog och en annons vilket enligt Mills resonemang inte hade fallit under en rättfärdigad begränsning. Omständigheterna går heller inte att tolkas som direkt hotfulla mot medborgarnas rationella förmåga eller en situation där medborgarnas uppfattning om tolerans är nedsatt, därför kan inga kopplingar göras till varken Bollinger eller Scanlon. Det betyder att SHK faller utanför de diskuterade begränsningarna och gör en annorlunda tolkning av omständigheterna i den meningen att de bortser från dess betydelse och funktion och fokuserar istället återigen på innehållet i meddelandet.

Liknande slutsatser kan återfinnas i SHK:s åsikter om spridningsfrågan. De hävdar i sitt ställningstagande att det uppsatta klistermärket på kyrkan i största grad fanns för offentlig beskådning och att en förundersökning borde ha inletts mot de personer som tryckte upp en t-shirt med missaktande budskap. Även här har de dragit en slutsats som kan sägas bygga på en nolltolerans mot både spridning och omständigheter. Sådana typer av missaktningar kan enligt SHK inte vara acceptabla, även om spridningen ter sig vara mycket begränsad i sammanhanget. Detta betyder att varken partiernas åsikter eller de teoretiska utgångspunkterna hos omständigheter eller kommersiell information kan tillämpas på deras synsätt. SHK tycker inte att spridning och omständigheter är direkt avgörande för huruvida en begränsning i yttrandefriheten ska ske eller ej. Europakonventionen nämner bland annat att begränsningar kan göras med hänsyn till "[...] skydd för hälsa eller moral, till skydd för annans goda namn och rykte eller rättigheter" (ECHR 2009). Formuleringen i denna artikel tycks ge möjlighet till ett brett tolkningsutrymme när det gäller begränsningarnas funktion i yttrandefriheten. Det kan eventuellt vara en orsak bakom det strikta förhållningssätt som SHK väljer att stå bakom.

4.5 Orsaker bakom varierade rättfärdiganden

Analysen har kunnat fastslå likheter i rättfärdigandet bakom yttrandefrihetens roll. Vi har däremot kunnat se hur åsikter i frågan om yttrandefrihetens begränsningar kraftigt skiljer sig åt i vissa fall vilket lyfter frågan om varför det ser ut på det viset. Samtliga teoretiska ansatser för begränsningar har kunnat lyftas in i analysen men de har inte besvarat vad som ligger till grund för variationen i åsikter. Denna fråga kommer härmed att diskuteras utifrån begreppen minoritetsrättigheter samt positiv och negativ frihet. Anledningen till detta är att dessa begrepp får ses som grundläggande för politiska ställningstaganden i dessa frågor om yttrandefrihet som har en stark koppling till både rättigheter och friheter.

4.5.1 Negativ och positiv frihet

I den teoretiska diskussionen kunde vi notera att den negativa synen är intresserad av till vilken grad individer och grupper drabbas av hinder utifrån externa enheter. Om vi tolkar begränsningar i yttrandefriheten som hinder – det vill säga begränsningar i vad som får uttryckas inom ramen för yttrandefrihet – kan vi få en uppfattning om moderaternas negativa inställning till hets mot folkgrupp. Det är uppenbart från deras ställningstagande att de ser

inskränkningar i yttrandefriheten som ett problem snarare än som en lösning vilket i sig ger oss en uppfattning om att de lutar i större grad mot den negativa synen på frihetsbegreppet. I detta avseende står moderaterna ensamma på denna sida. Övriga partier och SHK tycks grunda sina rättfärdiganden på en positiv syn av frihetsbegreppet. Tonvikten på att grupper ska kunna handla autonomt och att staten ska skapa nödvändiga förutsättningar för bland annat självförverkligande tyder på att hets mot folkgrupp snarare ska ses som ett hjälpmedel för individer och grupper än ett hinder.

Det kan därmed skapa en förståelse till varför uttalanden som är kraftigt nedsättande och hotfulla ses som ett problem hos denna falang, och att statens uppgift därmed blir att försöka kontrollera detta genom begränsningar i utformningen av yttrandefriheten. En viss skiljelinje kan dock göras i frågan om att individer och grupper ska kunna handla autonomt. Medan många partier diskuterar vikten av att göra en gränsdragning i frågan om spridning och omfattning på information som anses vara missaktande lutar sig SHK snarare mot nolltolerans. Detta tyder på att SHK är av den åsikten att det autonoma handlandet, inom ramen för ett positivt frihetsbegrepp, kan nedsättas trots att spridningen och omfattningen är tvivelaktig. Det är därför rimligt att anta att deras tolkning av autonom innefattar sådana aspekter som att en attack på känslor, till exempel genom att kritisera ett etiskt ursprung, är tillräckligt hotfulla i förhållande till den positiva friheten. En sådan extrem syn på det positiva frihetsbegreppet kan vi däremot inte se hos partierna eftersom de har en passivare syn på omständigheternas och spridningens betydelse och hur dessa begrepp skall hanteras.

4.5.2 Tolkningen av minoritetsrättigheter

Kymlickas syn på förståelsen av kulturella berättelser, det vill säga möjligheten att bilda ett omdöme över hur vi ska leva våra liv samt tolka livet hos andra, ger oss en annan möjlighet till att undersöka variationerna. Det är tydligt att partierna och SHK lägger olika tolkningar och varierande tyngdpunkt i detta begrepp. SHK, som vid sidan av miljöpartiet, har framstått som de största förespråkarna bakom fler begränsningar i yttrandefriheten genom en utökning av hets mot folkgrupp. De verkar vara hängivna att skydda det kulturella uttrycket som Kymlicka diskuterar. De argumenterar genomgående för att yttrandefriheten hotar grupper genom missaktning vilket tycks ligga i linje med Kymlickas resonemang om strukturell förnedring och förstörelse av kulturella uttryck. Vi kan också hitta gemensamma nämnare i Kymlickas slutsats om att vi måste garantera den kulturella överlevnaden genom att skydda den med en rad olika instrument för att upprätthålla tillgången till kulturella alternativ. Det kan i samband med det positiva frihetsbegreppet ge en viss förståelse i varför man har valt att rättfärdiga begränsningar i den utsträckningen som analysen har kunnat klargöra.

Om vi återigen vänder oss till moderaterna behöver vi nödvändigtvis inte utesluta att de stödjer sig på Kymlickas resonemang. Detta eftersom han även påpekar vikten av yttrandefrihet när han fastslår att möjligheten att fritt ifrågasätta åsikter, trosföreställningar och sedvanor är en viktig grundpelare i samhället, det vill säga i linje med Mills resonemang att ifrågasätta bildningen av dogmer i samhället. Den tolkning som kan göras är att moderaterna stödjer sig på denna möjlighet i högre grad än det eventuella hotet av den kulturella överlevnaden. Vad vi däremot kan säga är att de inte ser att en yttrandefrihet med färre begränsningar nödvändigtvis underminerar den kulturella mångfalden, eventuellt på grund utav deras annorlunda syn på frihetsbegreppet. Övriga partier handlar återigen mellan dessa ytterligheter vilket ger en uppfattning om att de är osäkra på förhållandet mellan bevarandet av de kulturella uttrycken och yttrandefrihetens som medel för att ifrågasätta.

4.6 Återkoppling till den pålitliga kommunikationsprocessen

Gemensamt för alla argument i riksdagens motioner är att de påpekar vikten av demokratins upprätthållande med hjälp utav mångfaldig information vilket leder oss fram till den pålitliga kommunikationsprocessen som har fått stå som en viktig modell i den teoretiska diskussionen. Rättfärdigandet av begränsningar görs därför generellt med syftet att upprätthålla denna process. Undantagen torde vara moderaternas hårda motstånd mot lagen i sig och miljöpartiets önskan om totalförbud mot ickeönskvärda åsikter. Det råder därmed delade meningar om vilket typ av innehåll som bör ingå i den pålitliga kommunikationsprocessen och hur försvaret av den ska utformas. Antingen försvarar man processen genom att ge en större frihet för debatt och bortse från eventuella hot och missaktningar, eller så försvaras processen snarare genom att undanröja sådan information som inte kan rättfärdigas ur ett relevansperspektiv.

Om vi vänder oss till det andra analysobjektet SHK ser vi färre spår av den pålitliga kommunikationsprocessen. De nämner visserligen att den fria och sakliga debatten är viktig i samhället, men fördömer samtidigt en rad situationer som har ansetts var på gränsen för vad som får sägas. Detta fördömande underminerar informationsmångfalden i samhället i högre grad än partierna. Om det är ett försök till att upprätthålla den pålitliga kommunikationsprocessen eller om det är ett försök till att helt enkelt stoppa allmän missaktning i samhället är svårt att utläsa. Det kan visserligen tolkas i linje med den teoretiska diskussionen, att medborgarnas tillstånd blir präglade av extrema känslor under hets vilket undanröjer pålitligheten i kommunikationen. Denna tolkning är däremot tvivelaktig utifrån de slutsatser SHK själva har valt att dra i rapporten.

5. Diskussion

Det första steget i den här uppsatsen har varit att beskriva yttrandefriheten och dess begränsningar utifrån ett teoretiskt perspektiv. Det visade hur yttrandefriheten har en central roll i demokratin genom att vara den grund som utgör en pålitlig kommunikationsprocess mellan alla led i samhället. Vidare kunde vi klargöra hur begränsningar i yttrandefriheten byggde på vissa specifika principer. Omständigheter som inte kunde upprätthålla en pålitlig kommunikationsprocess, våld mot samhälle och individ som ledde till en ickedemokratisk ordning och kommersiell information som skadar pålitligheten i budskapen verkade alla vara sådana principer. En teoretisk koppling till frihetsbegreppet och minoritetsrättigheter kunde också göras till förmån för att utröna varierande tolkningar av yttrandefriheten och begränsningarnas funktion. Vidare aktualiserades sedan yttrandefriheten och begränsningarna utifrån det empiriska materialet som utgjordes av riksdagsdebatten i form av motioner samt rapporten av SHK, vars tankar till stor del bygger på Europakonventionen, angående gränsdragningsproblemen.

Resultatet visade att yttrandefrihetens roll i demokratin rättfärdigades utifrån samma principer som de teoretiska utgångspunkterna poängterade. Öppenhet samt rätten till argumentation och diskussion i samhället ansågs vara fundamentala beståndsdelar i en demokrati.

Yttrandefriheten bidrar till detta klimat och erhåller därför sin centrala roll. Begränsningar i yttrandefriheten rättfärdigades utifrån flera principer. Det rättfärdigande som kom att ta störst utrymme, framförallt hos SHK, var just hot om våld, antingen fysiskt eller psykiskt, som rättfärdigades utifrån det faktum att yttrandefriheten snarare blir kontraproduktiv i de fall då de uttryckta åsikterna endast leder till uppenbara kränkningar och hot. Omständigheter sågs hos partierna som en rättfärdigande princip, i synnerhet med utgångspunkt i begreppet spridning - det vill säga i vilken skala som missaktning mot folkgrupper eller individer skedde. I SHK:s fall kunde vi dock se hur spridningsdiskussionen tog en annan inriktning. Det stod i deras fall klart att spridningen inte ensam kan vara avgörande för uttalandets skada mot medborgare och samhälle. Hänsyn lades snarare på innehållets utformning och minsta möjlighet till uppmärksamhet av detta innehåll torde vara tillräckligt för att fördöma dess syfte och därmed rättfärdiga en begränsning i yttrandefriheten.

Intressant var hur toleransbegreppet berördes utifrån ett annat perspektiv än det teoretiska resonemang som fördes av Bollinger. Toleransen sågs snarare som något som vi bör upprätthålla med hjälp av begränsningar, och inte som något som skulle kunna upprätthållas i en frånvaro av begränsningar. Detta rättfärdigande aktualiseras ur ett flertal partier genom att toleransen ansågs hotad vilket ger en annan bild av begreppets funktion i samhället. SHK ställde sig bakom samma resonemang och ifrågasatte huruvida missaktning i ålderdomliga religiösa texter verkligen kunde ses som ett innehåll som bör tolereras. Denna tolkningsfråga blir högst intressant eftersom den inte bara frångår det teoretiska resonemanget angående begreppet tolerans utan även vänder upp och ned på dess innebörd.

Frågan är vilka aspekter i den samhälliga utvecklingen och debatten som har lett fram till detta rättfärdigande. Vad som kan fastslås är att en betydligt mer strikt hållning till yttrandefriheten har införts och att Bollinger och Mill troligen skulle vara väldigt skeptiska till denna utveckling. Därmed inte sagt att någon av ovanstående teoretiker uppskattade klar missaktning, men de såg ett annat värde i informationen, något som inte uppmärksammades i den empiriska analysen. Nyttan av tvivelaktig information har kraftigt ifrågasatts i analysen vilket är allra tydligast hos den extrema hållning som SHK ställer sig bakom. Detta kan tyckas vara anmärkningsvärt med tanke på att organisationens syfte anser sig vara att försvara

yttrandefriheten. Men det handlar snarare om en annan syn på yttrandefrihetens funktion än ett försök till att underminera yttrandefriheten i samhället.

Begränsningar som berör kommersiell information och subliminala budskap kan delvis utvinnas om vi tolkar begreppet kommersiell information som en del av spridningsfrågan. Utifrån Meiklejohn kunde vi se hur partierna och till viss del även SHK ställde sig bakom det faktum att all information omöjligt kan berika och hjälpa medborgarnas förmåga till självstyre. Samtidigt är inte lagen om hets mot folkgrupp specifikt inriktad på vare sig det kommersiella området eller subliminala budskap då dessa fenomen snarare faller inom ramen för marknadsföring och reklam, något som inte har aktualiserats i stor utsträckning vid denna analys. Frånvaron av åsikter på det området kan därmed förklaras med valet av område. Ett ämne som varit medialt inriktat hade lett till andra slutsatser. Ett sådant ämne skulle till exempel vara förbudet mot alkohol- och tobaksreklam i svensk television.

De reflektioner som kan göras utifrån resultatet är att problemet med gränsdragningen i yttrandefriheten är aktuellt än idag, trots att det undersökta materialet, lagen om hets mot folkgrupp, funnits i sextio år. De tydligaste exemplen utifrån partierna angående detta var dels moderaternas önskan att reducera lagen i sig, miljöpartiets önskan att utöka lagen så att den lade totalförbud på främlingsfientliga organisationer samt SHK:s ifrågasättning av spridning och omständigheternas betydelse i bedömningen. Något som bekräftar aktualiteten i frågan är den metod som SHK använde i sin rapport. Med hjälp utav anmälningar inkomna under senare år har man klartgjort hur frågan om begränsningar ännu inte är utredd och att mycket arbete kvarstår för staten, gällande utformningen av lagen. SHK gav flera förslag till förändringar i deras rapport vilket också indikerar att det ännu inte råder någon konsensus på området. Dessa tvetydigheter mellan både partier och SHK är en aning oroande med tanke på yttrandefrihetens roll i demokratin. Vad kommer att hända med yttrandefriheten nästa gång en lagändring implementeras? Kommer innehållet i en missaktning att få en allt större betydelse för begränsningar eller är det snarare synen på omständigheter som kommer att förändras?

Uppsatsen hade också som syfte att försöka klarlägga vilka eventuella orsaker vi kunde finna bakom de varierande åsikterna av rättfärdigandet. Med koppling till den teoretiska referensramen kunde vi se hur både tolkningen av frihetsbegreppet och minoritetsrättigheter kan ge varierande utslag på synen av framförallt begränsningarnas funktion i samhället. En fråga man kan ställa sig utifrån den slutsatsen är huruvida den ideologiska inriktningen kan komma att ligga till grund för framtida beslut och därmed påverka yttrandefrihetens utformning. Yttrandefriheten har i teoribildningen inte tolkats som ideologiskt laddad utan snarare som ett allmänt mått för en fungerande demokrati. Kan framtida politiska majoriteter komma att avgöra begränsningarnas utformning? Och hur kommer en fristående ickestatlig organisation som Svenska Helsingforskommittén att förhålla sig till detta? Ännu en intressant aspekt är om minoriteter i ett samhälle kan påverka synen på yttrandefrihetens utformning med tanke på den inneboende spänningen som begreppet innefattar. Skulle till exempel ett samhälle med en mindre kontra större andel minoritetsgrupper tillämpa och använda en lag som hets mot folkgrupp utifrån olika premisser?

Problemet ligger således inte i yttrandefrihetens rättfärdigande, där råder enighet. Snarare är det frågan om hur yttrandefriheten skall begränsas för att upprätthålla ett stabilt demokratiskt klimat som utgör den centrala problematiken. Att besvara den frågan har inte varit uppsatsen syfte. Syftet har varit att belysa problemet med hjälp av att undersöka både yttrandefriheten och begränsningarna. Valet av material motiverades just utifrån detta syfte. Resultatet har påverkats med tanke på att undersökningsobjektet i detta fall var den enskilda lagstiftningen

om hets mot folkgrupp. Som tidigare nämndes kunde inte ett rättfärdigande av begränsningar göras utifrån flera utgångspunkter än vad som inbegreps i den specifika lagen. Ett val av fler debatter av olika slag hade kunnat åstadkomma detta, till exempel frågor om vilka produkter som får användas i reklam eller hur medierapporteringen av känsliga händelser ska se ut och genomföras. Det gör däremot inte resultatet oväsentligt eftersom klara tendenser ändå har utkristalliserat sig. En alternativ metod kunde ha varit argumentationsanalys för att klargöra konflikterna i den specifika argumentationen i högre grad. En fördjupad studie med liknande utgångspunkt skulle kunna ha ett bredare urval av debatter inom ramen för yttrandefrihet.

Oavsett ingångspunkt torde det däremot stå klart att yttrandefriheten och dess begränsningar är ett givande ämne, precis som inledningen förutspådde. Jämförelsen mellan partierna och den ickestatliga organisationen Svenska Helsingforskommittén har visserligen inte gett oss några klara besked i gränsdragningsfrågan. Den har däremot kunnat fastslå problematiken och lyft upp frågeställningar som kommer att vara viktiga att besvara inför kommande utformningar. Det är också det som är fascinerande, att yttrandefriheten trots dess tidiga uppkomst fortfarande modifieras och kompletteras för att anpassa sig till dagens samhälle. Frågan är om det är på gott eller ont och i vilken riktning kommande utveckling kommer att gå. Det finns därför all anledning till att fortsätta undersöka fenomenet i framtiden.

Referenslista

Litteratur

- Andersson, Jan (2004): *Yttrandefrihetens dilemman – debatten om hetspropaganda, mediekoncentration och personlig integritet mellan 1940- och 2000-tal*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Beckman, Ludvig (2005): *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000): *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Berlin, Isaiah (1969): *Four essays on liberty*. Oxford: Oxford U.P.
- Bollinger, Lee C. (1986): *The Tolerant Society*. New York: Oxford University Press.
- Brottsbalken: en kommentar. D. 1, (1-12 kap.) : brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m. 4., [omarb.] studentutg.* (2005). Stockholm: Norstedts juridik
- Bury, J. B. (2001): *A History of Freedom of Thought*. Honolulu: University of the Pacific.
- Dahl, Robert (2002): *Demokratin och dess antagonister*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Esaiasson, Peter (2007): *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Fisher, David I. (2001): *Mänskliga rättigheter*. Stockholm: Norstedts juridik
- Held, David (1995): *Democracy and the Global Order – From the Modern State to Cosmopolitan Governance*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Kymlicka, Will (1998). *Mångkulturellt medborgarskap*. Nora: Nya Doxa
- Meiklejohn, Alexander (1948): *Free Speech and Its Relation to Self-Government*. New York: Harper & Brothers.
- Mill, John, Stuart (1995): *Om friheten*. Stockholm: Natur och kultur.
- Petäjä, Ulf (2006): *Varför yttrandefrihet? Om rättfärdigandet av yttrandefrihet med utgångspunkt från fem centrala argument i den demokratiska idétraditionen*. Göteborg: Intellecta Docusys.
- Rothstein, Bo (1994): *Vad bör staten göra?* Stockholm: SNS Förlag.
- Sadurski, Wojciech (1999): *Freedom of Speech and Its Limits*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Scanlon, Thomas (1972): "A Theory of Freedom of Expression", *Philosophy – Public Affairs*, vol. 1, nr. 2.
- Schauer, Frederick (1982): *Free Speech: A Philosophical Inquiry*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Warnling-Nerep, Wiweka (2003): *En orientering i tryckfrihet & yttrandefrihet. 2., [omarb.] uppl.* Stockholm: Jure

Offentligt tryck

Tryckfrihetsförordningen
Regeringsformen
Svensk författningssamling
Statens offentliga utredningar

Motion 1991/92:K410 Hets mot folkgrupp

Motion 1994/95:A702 Våld och diskriminering av homosexuella

Motion 1996/97:K414 Rasistiska sammankomster och verksamheter

Motion 2000/01:Sf18 med anledning av skr. 2000/01:59 En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering

Motion 2001/02:K29 med anledning av prop. 2001/02:59 Hets mot folkgrupp, m.m.

Motion 2001/02:K28 med anledning av prop. 2001/02:59 Hets mot folkgrupp, m.m.
Motion 2001/02:Ju342 Nolltolerans mot diskriminering
Motion 2003/04:Ju343 Preskriptionstiden i mål om hets mot folkgrupp
Motion 2003/04:Ju362 Stärkt skydd för individers yttrandefrihet
Motion 2003/04:So568 HBT-frågor m.m.
Motion 2004/05:K274 Transpersoners behov av skydd mot hets mot folkgrupp
Proposition 1990/91:64 om yttrandefrihetsgrundlag m.m.
Proposition 2001/02:59 Hets mot folkgrupp, m.m.

Internetkällor (hämtade den 16 maj 2009)

Nycander, Svante (1999): *Några aspekter på hets mot folkgrupp*:
<http://www.svante-nycander.se/arkivet/Sterzel.htm>

Dagens nyheter (2006-02-16): *18-åring dömd för hets mot folkgrupp*:
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=520984>

Dagens nyheter (2005-11-29): *HD friar Åke Green*:
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=147&a=495007>

Nationalencyklopedin (NE 2009): *Yttrandefrihet*
<http://www.ne.se>

Human & Constitutional Rights Resource Page (HRCR 2009)
<http://www.hrcr.org/docs/frenchdec.html>

Stanford Encyclopedia of Philosophy (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2007)
<http://plato.stanford.edu/entries/liberty-positive-negative/>

Svenska Helsingforskommittén (SHK 2009)
<http://www.shc.se/>

Svenska Helsingforskommittén (SHK 2006): *Hatets språk - om gränsen mellan hatpropaganda och yttrandefrihet*
<http://www.shc.se/attachment/000000121.pdf>

European Court of Human Rights (ECHR 2009)
http://www.echr.coe.int/ECHR/homepage_en